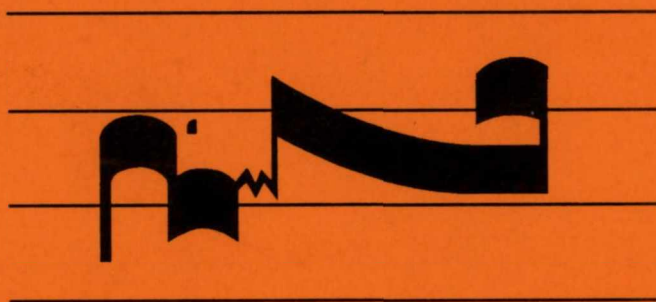

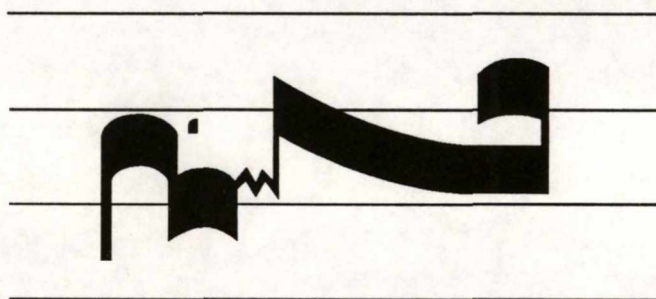
Hymnologiske Meddelelser

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

19. årg. juni 1990 nr. 2

Hymnologiske Meddelelser

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

19. årg. juni 1990 nr. 2

DET FÆLLESNORDISKE PROJEKT
S A L M E N I F U N K T I O N

RAPPORT FRA NORDISK SYMPOSIUM OM
AKTUEL HYMNOLOGISK FORSKNING III
AFHOLDT PÅ MAGLEÅS KURSUSCENTER
25. - 27. MARTS 1990

NORDISK INSTITUT FOR HYMNOLOGI
- NORDHYMN -

DELTAGERLISTEDANMARK

Steffen Arndal, Ruegyden 80, Holmstrup, DK- 5250 Odense SV
 Peter Balslev-Clausen, Ahlmanns Allé 14, DK- 2900 Hellerup
 Henrik Glahn, Asgårdsvej 13, DK- 1811 Frederiksberg C
 Jørgen I. Jensen, Steenstrups Allé 17, DK- 1924 Frederiksberg C
 Steffen Kjeldgaard-Pedersen, Kong Valdemars Vej 25, DK- 4000 Roskilde
 Vagner Lund, Caroline Amalievej 27, DK- 2800 Lyngby
 Torben Schousboe, Tryggevaldevej 132, DK- 2700 Brønshøj

FINLAND

Karl-Johan Hansson, Skolhusgatan 41 B 10, SF- 65129 Vasa
 Nils G. Holm, Gezeliushgatan 2, SF- 20500 Åbo
 Reijo Pajamo, Hämeentie 77 A 11, SF- 00550 Helsingfors

ISLAND

Thröstur Eiriksson, Kleppsvegúr 4, IS- 105 Reykjavik

NORGE

Astrid Svanes Bertelsen, Hagapynten 32 F, N- 0673 Oslo 6
 Svein Ellingsen, N- 4815 Saltrød
 Åge Haavik, Terrasseveien 34, N- 1322 Høvik

SVERIGE

Hans Bernskiöld, Askims Domarringsväg 120, S- 436 38 Askim
 Folke Bohlin, Kvarnkroken 4, S- 222 47 Lund
 Nils-Arvid Bringeus, Finngatan 8, S- 223 62 Lund
 Lars Eckerdal, Lilla Gråbrödersgatan 2 B, S- 222 22 Lund
 Jan Arvid Hellström, Fältvägen 11 A, S- 752 46 Uppsala
 Inger Selander, Runslingan 18 B, S- 223 77 Lund
 Elisabeth Wentz-Janacek, Kyrkogatan 17, S- 222 22 Lund

PROGRAMSøndag d. 25.3.

Aften (19,00-

Velkomst ved Steffen Kjeldgaard-Pedersen

STATUS OVER NORDHYMN'S ARBEJDE SAMT NATIONALE RAPPORTER

Karl-Johan Hansson (Finland), Thröstur Eiríksson (Island), Åge Haavik (Norge), Lars Eckerdal (Sverige) og Peter Balslev-Clausen (Danmark).

Mandag d. 26.3.

Formiddag

(9,00 - 12,00)

DET FÆLLESNORDISKE PROJEKT: SALMEN I FUNKTION I

Drøftelse i plenum af projektudkast (Lars Eckerdal) Mødeleder: Åge Haavik.

Eftermiddag

(13,30 - 17,30)

DET FÆLLESNORDISKE PROJEKT: SALMEN I FUNKTION II

Drøftelse i grupper og plenum af projektudkast
Mødeledere: Thröstur Eiríksson og Karl-Johan Hansson

Aften

(19,00 -

CARL NIELSEN OG THOMAS LAUB - TO VEJE TIL KIRKENS SALMESANG OG DERES NUTIDIGE PERSPEKTIVER

Foredrag ved Jørgen I. Jensen.

Tirsdag d. 27.3.

Formiddag

(9,00 - 12,00)

FÆLLESPROJEKTETS PRAKTISKE GENNEMFØRELSE I

Projektets organisation m.h.t. styring, forskere og nationale referencegrupper

Mødeleder: Lars Eckerdal

FÆLLESPROJEKTETS PRAKTISKE GENNEMFØRELSE II

Projektets administration, finansiering etc.

Drøftelser i grupper og plenum.

Mødeleder: Steffen Kjeldgaard-Pedersen

(11,45 - 12,00)

Afslutning ved Steffen Kjeldgaard-Pedersen

NORDISK SYMPOSIUM OM AKTUEL HYMNOLOGISK FORSKNING 3

På Magleaaas Kursuscenter 25. - 27. marts 1990

På det andet nordiske symposium om aktuel hymnologisk forskning, der blev afholdt på Magleaaas Kursuscenter 27. - 29. maj 1989, jfr. konferenserapporten i Hymnologiske Meddelelser 1989 /2, blev det besluttet, at Nordisk Institut for Hymnologi (Nordhymn) skulle tage initiativ til et fællesnordisk forskningsprojekt med henblik på den salmehistoriske udvikling siden 1800. Det blev ligeledes besluttet, at styringsgruppen skulle forelægge et udkast til dels et forskningsprogram, dels en ansøgning om støtte til projektet fra Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning (NOS-H). Det følgende er en beretning om forløbet af dette tredje nordiske symposium om aktuel hymnologisk forskning, skrevet og redigeret af Peter Balslev-Clausen.

INDLEDNING

I sin velkomst til symposiedeltagerne gjorde formanden for Nordhymns styrelse, Steffen Kjeldgaard-Pedersen, kort rede for styringsgruppens arbejde med projektplanerne siden afholdelsen af 1989-symposiet og henviste iøvrigt til den projektbeskrivelse, der var blevet udarbejdet af Lars Eckerdal, og som var blevet udsendt til deltagerne i symposiet. Denne projektbeskrivelse vil blive lagt til grund for forhandlingerne på symposiet og vil til sin tid indgå som et bilag til den endelige støtteansøgning.

Siden sidste symposium havde der været ansøgt om optagelse som permanent institution under Nordisk Ministerråd. Ansøgningen var ikke nået længere end til det embedsmandsudvalg, der forbehandler de sager, der bliver forelagt ministerrådet til afgørelse. I afslaget blev der henvist til de endnu ikke afsluttede overvejelser om Nordisk Råds økonomi og arbejdsområde i fremtiden. Det var dog styrelsens indtryk, at chancerne for at blive optaget som permanent institution under Nordisk Ministerråd ville være gode, når overvejelserne om Nordisk Råds fremtid var afklarede. En optagelse som permanent institution ville løse Nordhymns organisatoriske og økonomiske problemer. Indtil videre ville mulighederne for afholdelsen af nye symposier blive undersøgt.

Symposiet var planlagt sådan, at den første aften ville blive optaget af nationale rapporter om aktuelle hymnologiske

spørgsmål. Mandag formiddag ville forme sig som en drøftelse af Lars Eckerdals projektbeskrivelse. Mandag eftermiddag ville der først blive gruppe- og derefter en plenumsdrøftelse af projektbeskrivelsen. Grupperne mandag eftermiddag ville blive sammensat fagligt, hvorimod de grupper, der skulle samles tirsdag formiddag skulle sammensættes nationalt med henblik på sammensætning af nationale arbejds- og referencegrupper, ligesom man her skulle overveje forslag til, hvilke forskere, der eventuelt kunne komme på tale til de forskerstillinger, der efter Lars Eckerdals forslag indgår i projektet. Den resterende tid tirsdag formiddag var reserveret en afsluttende drøftelse af det samlede projekt.

AKTUELLE RAPPORTER

Finland

Karl-Johan Hansson henviste indledningsvis til rapporten på 1989-symposiet, der i det store og hele stadig var fyldestgørende. Indførelsen af de nye salmebøger var stadig den altoverskyggende hymnologiske begivenhed; salmebøgerne var udkommet i næsten 2 millioner eksemplarer, og introduktion og indsyngning foregår stadig for fuld kraft. I mellemtiden er de koralbøger, der svarer til salmebøgerne udkommet foruden en koralbog til skolebrug. Efter de finsk- og svensksprogede salmebøger er der netop udkommet en samling indeholdende 51 salmer på nordsamisk. Denne samling er begyndelsen til en egentlig salmebog for den samiske befolkning i Nordfinland, der for nylig har fået status som selvstændig national sproggruppe.

De nye salmebøger har betydet en øget interesse for hymnologien blandt de studerende, hvilket har givet sig udslag i et betydeligt antal opgaver og specialer om hymnologiske emner. Man kan kun håbe, at denne interesse fortsætter efter eksamen. Den kendsgerning, at interessen for frikirkernes sangbøger også har været stigende, kunne dog tyde på, at den øgede hymnologiske interesse ikke alene skyldes den Evangelisk-lutherske kirke i Finlands to nye salmebøger, men er udtryk for en mere generel tendens. Der er netop skrevet en doktorafhandling om salmesangen i beder-bevægelsen, og flere tilsvarende afhandlinger er på vej. Efter Karl-Johan Hanssons opfattelse lå der et stort hymnologisk materiale, der ventede på en videnskabelig undersøgelse som "Salmen i funktion", men det ville nok være et spørgsmål, hvor mange forskere, og øvrige ressourcer, der ville være

til rådighed.

Island

Thröstur Eiríksson knyttede til ved sin beretning ved symposiet 1988 og kunne i denne forbindelse oplyse, at det planlagte salmebogstillæg, eller rettere prøvesalmebogshefte var blevet noget forsinket, men sandsynligvis ville komme til efteråret. Det var biskoppens ønske, at der skulle foreligge en ny salmebog til den islandske kirkes 1000-års jubilæum i år 2000. Det var imidlertid et spørgsmål, om der ville være tilstrækkelig med nyt stof til en helt ny salmebog. Einar Sigurbjörnsson havde for nylig udgivet en troslære, "Credo", hvor salme-tekster var blevet brugt massivt til belysning af dogmatiske spørgsmål. På universitetet indgik hymnologiske emner iøvrigt i vid udstrækning i undervisning og forskning. Selv fortsatte Thröstur Eiríksson sit arbejde med koralbogshistorien siden Weyses koralbog 1840.

Norge

Åge Haavik henviste i forlængelse af sit bidrag på symposiet i 1989 til de nedslående erfaringer, man havde gjort i forbindelse med indførelsen af den nye norske salmebog, der siden udgivelsen kun var blevet solgt i 4-500.000 eksemplarer, der hovedsagelig var gået til kirkerne. Der blev nu kun solgt omkring halvdelen af, hvad der var blevet solgt af Landstads reviderede salmebog i begyndelsen af 1980'erne. Man ville forsøge at rette op på dette forhold ved at samle nøglepersonerne fra de forskellige stifter til et ugekursus, for at de kunne vende tilbage til stifterne og der intensivere salmebogsinteressen.

Kirkerådet havde nedsat et 'Liturgisk udvalg', der bl.a. skal behandle salme- og salmebogsforhold, men udvalgets virksomhed havde indtil nu været hæmmet af manglende bevillinger. Der havde i nogle år været arbejdet på at udarbejde et bønnetillæg til salmebogen, og der ville til efteråret blive forelagt salmebogsudvalget et manuskript til et sådant tillæg.

En ny udgave af Salmernes Bog var for tiden under udarbejdelse. Der var tale om en bearbejdelse af 1978-oversættelsen ved Svein Ellingsen; bearbejdelsen blev foretaget med henblik på liturgisk brug og skulle indgå i Norsk Kantoribok, der er planlagt som det tredje bind i det samlede salmebogskompleks, der ialt vil komme til at bestå af 1) Salmebogen, 2) Koralbogen

og 3) Norsk Kantoribok, der igen vil komme til at omfatte flere bind.

Med henvisning til Karl-Johan Hanssons beretning fra Finland kunne Åge Haavik oplyse, at der var blevet udarbejdet et manuskript til en norsk nordsamisk skolesangbog, der indeholdt væsentlig flere salmer end det finske nordsamiske salmehefte, bl.a. var der en hel del nyt stof fra den norske salmebog i nordsamisk oversættelse. Iøvrigt var det overraskende, hvor meget nyt originalt samisk salmestof, der fandtes i betragtning af, hvor konservativt det samiske miljø er.

Efteråret 1989 var der i anledning af Svein Ellingsens 60-års dåbsdag blevet afholdt en hymnologisk konference i Oslo indlæggene herfra ville sandsynligvis blive udgivet i år. Elseths række af folkelige monografier om salmedigterne i den norske salmebog stod overfor sin afslutning med et bind om Elias Blix. I forbindelse med de norske kirkedage var der blevet udgivet et salmehefte, "Kantater", hvortil kom, at Jarlsberg-kredsen overvejede at udgive en ny, ganske vist konservativ, men revideret salmebog, der efter alt at dømme ville videreføre linien fra den hidtidige salmebog, der er stærkt Haugeinspireret og indeholder mange Brorson-salmer. Åge Haavik kunne endvidere oplyse, at Kjeld Habbestad havde udgivet en katalog over al kirkemusik, der er udgivet i Norge, bestående af en hoved- og en tema-katalog. Værket var trykt i godt 200 eksemplarer, d.v.s. 'on demand' og dermed ikke stort flere end antallet af abonnenter.

I sine afsluttende bemærkninger kom Åke Haavik ind på det forhold, at enhver kristen i Norge har sin egen Bibel, men at det modsatte næsten var ved at være tilfældet med salmebogen. Konfirmations-salmebogen var i praksis blevet 'afskaffet', fordi den nye salmebog havde været for lang tid undervejs. Dertil kom, at de frikirkelige salmebøger havde udfyldt en del af det tomrum, der var opstået herved. I skolen er anskaffelsen af salmebogen gledet ud til fordel for andre mere påtrængende nye skolebøger. Tidligere fandtes der en på grund af sin billige pris meget udbredt skolesalmebog med omkr. 100 numre.

Sverige

Lars Eckerdal indledte sin beretning med at henvise til Folke Bohlins beretning om den hymnologiske situation på symposiet året i forvejen, ikke mindst fandt han Folke Bohlins sondring mellem hymnologien og hymnodien som ligeværdige dele af den

fælles hymnologiske sammenhæng vigtig.

Der havde først på året været afholdt en konference i Lund for organister m.fl. Med hensyn til spørgsmålet om spredningen af salmebogen kunne Lars Eckerdal oplyse, at der ikke var blevet foretaget en undersøgelse af dette spørgsmål i Sverige. Derimod fandtes der en undersøgelse af brugen af den nye bibeloversættelse fra 1981. Konklusionen på denne undersøgelse var, at den nye oversættelse nok fandtes i mange hjem, men at den ikke blev brugt. Siden sidste symposium havde der været afholdt en større økumenisk konference i Sverige, og man havde her for første gang ved en sådan begivenhed kunnet synge efter samme salmebog, nemlig den første, økumeniske del af den nye svenske salmebog. Det havde iøvrigt vist sig, at der var den økumeniske del af salmebogen, der blev brugt ved gudstjenestetransmissionerne i radioen. Også af denne grund ville radioens og fjernsynets rolle i sammenhæng med salmesangen i dag være værd at studere nøjere. I årets løb havde Wallin-jubilæet givet anledning til en betydelig hymnologisk aktivitet.

Lars Eckerdal kunne oplyse, at et tillæg til den nye svenske salmebog var under udarbejdelse af en komité under forsæde af Jan Arvid Hellström. EDB-registrering af musik er under forbedelse i Musikaliske Akademin's regie i forbindelse med Hans Bernskiöld, ligesom Koral-konferencerne i Lund under ledelse af Folke Bohlin fortsat er et kraftfelt i udforskningen af forholdet mellem tekst og melodi. Harald Göransson arbejder videre på sin udforskning af 1697-koralbogen, og Lars Eckerdal havde selv påbegyndt studier af de svenske salmebøgers redaktionelle historie under overskriften: hvad er kontinuitet, og hvad er nybrud? Det er planen at følge udviklingen fra reformationen til idag. Et eksempel på denne undersøgelse havde Lars Eckerdal givet i en afhandling om kirkebegrebet i de svenske salmebøger for et par år siden. Han havde kunnet konstatere, at salmebogen i meget vid udstrækning var præget af de tre store højtider: jul, påske og begravelsen. Melodierne spillede en fremtrædende rolle i Lars Eckerdals undersøgelse, da det i høj grad er melodierne, der er med til at bære de nye tekster frem. I denne forbindelse henviste Lars Eckerdal til Inger Selanders og Hans Bernskiölds fortsatte arbejde med vækkelsessangen med denne undersøgelses vægtlæggen på både tekst- og melodisiden. Også Sven-Åke Selanders indholdsanalyser af salmetekster var det værd at være opmærksom på.

Jan Arvid Hellström kunne supplere Lars Eckerdals beretning

på to punkter:

1) med hensyn til det salmebogstillæg, der var under udarbejdelse: Der var tale om et løst, uofficielt tillæg, som menighederne ville kunne stå frit overfor. Det liturgiske udvalg, der arbejder med dette tillæg, havde i mellemtiden foruden de oprindelige liturgiske og hymnologiske opgaver fået almene kirkevidenskabelige opgaver, uden at det dog havde fået bevilliget de nødvendige midler til dette arbejde. Som allerede nævnt af Lars Eckerdal var Jan Arvid Hellström stadig formand for det liturgiske udvalg.

2) med hensyn til Wallin-jubilæet i anledning af 150-året for hans død 1839: De egentlige jubilæumesfestligheder var blevet organiseret af Wallin-samfundet. Der var i denne anledning under redaktion af Håkan Möller blevet udgivet et skrift om Wallin med både videnskabelige og populære bidrag. Jan Arvid Hellström havde selv bidraget med en redegørelse for en undersøgelse, han havde foretaget af forholdet mellem Wallin som digter og Wallin som teolog, og som kunne konkludere, at metaforerne havde gjort det muligt for Wallin at omgå vækkelsens krav om en ortodoks teologi.

Danmark

Peter Balslev-Clausen forelagde følgende rapport:

Den nye udgave af Den danske Salmebog fra 1988, som blev omtalt fyldigt på 1989-symposiet, ses efterhånden i mange kirker, men har, som det kunne forventes, ikke betydet nogen forøget interesse for salmer og salmesang. Den nye udgave har dog ikke været helt uden betydning. Kritikken ikke mindst af de mange trykfejl, men også af den ændrede inddeling, har betydet en fornyet interesse omkring salmebogen som sådan. Kritikken har dels resulteret i, at salmebogen er blevet indanket for forbrugerombudsmanden på grund af sine mange meningsforstyrrende trykfejl, dels ført til, at der er blevet sat spørgsmålstejn ved det berettigede i Det kgl. Vaisenhus', hvilket i praksis vil sige Det danske Bibelselskabs eneret på udgivelsen af den autoriserede salmebog. Jens Lyster har for nylig samlet kritikken af salmebogen og Vaisenhuset i et åbent brev til kirkeminister Torben Rechendorff.

Et andet udtryk for, at den nye udgave af salmebogen har sat skub i salmebogsdiskussionen i Danmark er den omstændighed, at biskopperne har taget initiativ til at nedsætte en ledergruppe og tre arbejdsgrupper, der skal forberede en fremtidig salme-

bogskommissions arbejde. De tre grupper skal dels vurdere, hvilke salmer, der ikke mere synges, og hvilke der utvivlsomt skal bevares, dels arbejde med en lempelig restaurering af gamle salmer, der bør medtages i en ny salmebog, dels udarbejde et officielt tillæg med indtil 200 nyere salmer. De foreløbige meddelelser om dette initiativ er blevet omtalt i Kristeligt Dagblad for 5. oktober 1989 og 6. januar 1990, men endnu foreligger der ikke yderligere oplysninger om planerne, således er der endnu ikke nævnt nogle navne i forbindelse med nedsættelsen af de omtalte udvalg. At der er realiteter bag biskoppernes initiativ viser imidlertid den kendsgerning, at de ifølge Kristeligt Dagblads referat "er blevet enige med kirkeminister Torben Rechendorff om start på arbejdet for at få en ny autoriseret salmebog for Den danske Folkekirke" (KD 6 jan 1990).

Kirkeministeren har imidlertid ikke alene allieret sig med biskopperne i sine bestræbelser for at forberede et fremtidigt salmebogsarbejde. I midten af august 1989 henvendte man sig fra Det teologiske Fakultet i København til kirkeministeriet for at undersøge mulighederne for et eventuelt samarbejde om en videreførelse af Den danske Salmeregistrant, der var standset ved år 1700. Da kirkeministeren ikke viste sig afvisende overfor tanken om et sådant samarbejde, indsendte Det teologiske Fakultet 4. september en ansøgning til kirkeministeriet om økonomisk hjælp til en videreførelse af Den danske Salmeregistrant. I denne ansøgning gøres der rede for dels projektets sammenhæng med Nordhymns planer om et samlet nordisk registrerings- og forskningsprojekt, dels tanker om anvendelsen af EDB til såvel registrering som forskning. Projektet er i ansøgningen til kirkeministeriet delt op i tre sideløbende delprojekter: 1) en registrering af salmerne i de autoriserede salmebøger fra Hans Thomissøn 1569 til Den danske Salmebog 1953, 2) en registrering af dansk salmedigtning og danske salmebøger siden K.L. Aastrup, 3) en undersøgelse af danske præsters faktiske salmevalg på baggrund af udsendte spørgeskemaer. 1. december 1989 kunne man fra kirkeministeriets side meddele Det teologiske Fakultet, at man havde bevilliget det ansøgte, det vil sige en halv akademikerlønning, en sekretærlønning og studenterhjælp på indtil 25.000 kr. om året i 2 år. Der er siden blevet nedsat en styringsgruppe for projektet med Steffen Kjeldgaard-Pedersen, John Strange (Det teologiske Fakultets dekan), Lauge O. Nielsen (dåværende institutbestyrer for Institut for Kirkehistorie), Henrik Glahn, Erik Norman Svendsen (for kirkeministeriet) og Ber-

til Wiberg som medlemmer. Denne styringsgruppe holdt sit første møde fredag den 23. marts. For øjeblikket arbejdes der intenst med finansiering og anskaffelse af det EDB-udstyr, der er nødvendigt for projektets gennemførelse. Foreløbig er Peter Balslev-Clausen og Vagner Lund blevet knyttet til projektet.

Den afgørende hymnologiske begivenhed i det forløbne år er iøvrigt Steffen Arndals forsvar af sin disputats om Hans Adolph Brorson og tysk vækkelsessang "Den store hvide Flok vi see..." (486 s.) udgivet på Odense Universitetsforlag. Forsvaret, der fandt sted 3. november 1989, vandt berettiget genklang, ligesom selve afhandlingen har været genstand for almindelig interesse og anerkendelse.

I oktober måned udkom de første 3 bind (på hver ca. 100 s.) i en serie om de danske salmedigtere, som Materialecentralen / Religionspædagogisk Center har planlagt til udgivelse i løbet af de næste par år. Det drejer sig om "Nattergalen fra Wittenberg" om Luthers salmer af E. Thestrup Pedersen, "Bristefyldt af sang" om de nyere danske salmedigtere af Lisbeth Smedegaard Andersen, og "Salmedigteren B.S. Ingemann" af Peter Balslev-Clausen. Der er herudover foreløbig planlagt tilsvarende bind om Thomas Kingo (ved Erik Norman Svendsen), Hans Christensen Sthen (ved Jens Lyster) og N.F.S. Grundtvig (ved Peter Balslev-Clausen).

Hymnologiske Meddelelser har ud over konferencerapporten fra Magleås-symposiet 1989 bragt en række artikler og anmeldelser, hvoraf bl.a. kan nævnes: Leif Ludvig Albertsen: "Har Vorherre humor" om Jørgen Michaelsens bibelhistoriske sange, Peter Balslev-Clausen: "Salmerne og gudstjenesten" om salmesangens plads i dansk folkekirkelig gudstjenestetradition, Jens Lysters to artikler om "Bønnelitteraturen som hymnologisk forskningsobjekt" og "Om Grundtvigs "Sov sødt, barnlille" og andet godt i en upåagtet bønnebog" og A.F. Nørager Pedersens liturgihistoriske redegørelse "Den gudstjenstlige salme - teologisk og musikalsk". Fra tidsskriftslitteraturen iøvrigt skal nævnes Christian Thodsbergs tematiske studie i Grundtvigs salmedigtning "Vejen tilbage" (Dansk teologisk Tidsskrift 1989/4) om vejen tilbage til Jerusalem fra det babylonske fangenskab, direkte og overført.

I "Dansk Kirkesangs Årsskrift 1985-88", der kom 1989, har Christian Thodberg en væsentlig gennemgang af emnet "Gudstjeneste og folkelighed", ligesom han sammen med Betty Højgaard har fremlagt nye fordanskninger af et par Luther-salmer, hvis melo-

dier gennemgås af Henrik Glahn.

I anledning af Johannes Johansens 65-års dag 4. marts blev der udgivet et digert festskrift, der vidnede om denne Danmarks for øjeblikket mest fremstående salmedigter. Den eneste hymnologiske artikel i skriftet var Jens Lysters redegørelse for de to Johannes'er ved Olai Kirke i Helsingør og deres salmedigtning, Hans ('Johannes') Christensen Stehn og Johannes Johansen. Havde pladsen tilladt det, kunne artiklen være blevet udvidet med den tredje Johannes ved Skt. Olai, nemlig Caspar Johannes Boye, der var sognepræst i Helsingør, før han kom til Garnisons Kirke i København, der kun lige er nævnt.

Den hymnologiske undervisning ved universiteterne mister i disse år to af sine sværvægttere. Sidste år måtte Henrik Glahn i København og i år må Søren Sørensen i Aarhus gå af på grund af alder. Det ser tilmed ud til, at deres professorater på grund af sparebestræbelserne på universiteterne ikke vil blive genbesat, hvorved kirkemusikken og hymnologien vil blive føleligt svækket ved deres to institutter. Til gengæld kan det nævnes, at der i forbindelse med dels den nye studieordning for Det teologiske Fakultet ved Københavns Universitet, dels samarbejdsaftalen mellem fakultetet og kirkeministeriet er oprettet et eksternt lektorat med henblik på undervisning i kirke- og salmehistorie ved Institut for Kirkehistorie.

Af salmebogsprojekter, der enten er på forberedelsesstadiet eller er ved at blive realiseret, kan nævnes Jørgen Glenthøjs bibelhistoriske sangbog, der er planlagt til at omfatte hele den bibelhistoriske sangtradition på dansk indtil midten af dette århundrede. En komponistkonkurrence i forbindelse med sangbogen er netop ved at være afsluttet, og bogen ventes at komme på markedet i løbet af et års tid. Samtidig er Vaisenhuset gået i gang med et projekt, der har været under overvejelse længe, en Den danske Salmebog for børn. Et udvalg med medlemmer fra de forskellige kirkelige grupperinger er blevet nedsat og går inden længe i gang med arbejdet.

Alt i alt har tiden siden sidste symposium været præget af et begyndende opbrud indenfor dansk salmehistorie. Hertil kommer, at der er fortsat med at komme nye salmer, f.eks. af Sten Kaalø og Johannes Johansen, ligesom der til stadighed bliver udgivet nye salmesamlinger, der ikke alene er tro overfor traditionen, men også bringer stadig flere nye salmer, sådan at der også bliver noget at tage sig til for fremtidens salmehistorikere.

"Psalmen i funktion"

Ett tvärvetenskapligt nordiskt forskningsprojekt

Projektet "Psalmen i funktion" har utarbetats inom Nordiskt Institut för Hymnologi – NORDHYMN, som först presenteras (I). Redogörelsen för projektet (II) inleds med en översikt över forskningsuppgiften och syftet med den (1). Därefter redovisas bärande principer för projektet (2), den valda inriktningen (3) och de valda tidsperioderna (4). Slutligen beskrivs projektorganisationen (5) och anges den ekonomiska kalkylen (6).

I NORDHYMN – uppgift och verksamhet

Nordiskt Institut för Hymnologi – NORDHYMN – bildades 21 mars 1988 såsom en nordisk hymnologisk arbetsgemenskap. Syftet är att initiera och främja samt informera om *tvärvetenskapligt bedriven forskning inriktad på psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv historiskt och i nutiden*.

Institutet kan knyta an till tidigare hymnologisk forskning. Denna har dock i hög grad bedrivits dels med nationella horisonter, dels med avgränsade disciplinära aspekter, främst inom teologiska discipliner och litteratur- och musikvetenskaperna. För att förstå egenarten hos psalmen och den andliga visan och dess roll i de nordiska folkens liv vill institutet verka för ett interdisciplinärt samarbete, som också innefattar exempelvis sociologiska och etnologiska perspektiv. Den nordiska ramen är motiverad – förutom på allmänna grunder – därav, att Norden historiskt men även i nutiden bildar en kyrkogeografisk enhet utan egentlig internationell motsvarighet, där de lutherskt präglade folkkyrkorna osedvanligt länge utövat ett dominerande religiöst och kulturellt inflytande på folklivet.

I denna de nordiska folkens "enhetskultur" har det officiella gudstjänstlivets psalmbok fungerat som den verkliga "folkboken", inte minst i hem och skola. Häri fanns en viktig förutsättning för det i mycket outredda växelspelet mellan psalmen, folkliga koralmelodier och folkliga visor. Genom århundradena har andra accenter och även protesten gestaltats i andlig visa. Olika typer av "väckelsesång" har efterhand införlivats med den officiella psalmbokens förråd i en process, där sången i vissa fall bevarats oförändrad, i andra förändrat den innehållsligt, språkligt och musikaliskt. Över tid har psalmboken därmed successivt förändrats från att ha varit en liturgisk bok, innehållsbestämd av liturgins behov, till en officiell sångantologi som i nutiden har stor bredd genre- och stilmässigt. Men i nutiden tycks psalmboken paradoxalt nog åtminstone i första hand fungera – som liturgisk bok.¹ Samtidigt har den folkkyrkliga psalmskatten blivit ett större eller mindre inslag i sångböcker också för andra trosgemenskaper liksom för skola och folkhögskola. Psalmer – text och/eller melodi – har även tagits in i eller blivit modeller för sång inom skilda slag av folkrörelser samtidigt som de kan ingå i sångsamlingar utan särskild grupp-tillhörighet.²

¹ Som typexempel kan den svenska psalmboksutvecklingen anföras. Redan titeln på det första [bevarade] psalmbådet 1530 angav att sångerna skulle "sjungas i den kristeliga församlingen". På titelbladet till kyrkopsalmboken 1697 angavs däremot mottot "Omnibus", "för alla", utvidgat till Wallins motto för 1819 års psalmbok, "allom allt" - mottot som i bägge fallen korresponderade mot även "icke-liturgiska" avdelningar med psalmer för olika typer av privata och samhällsliga förhållanden. 1986 års psalmbok åter är enligt förordet anbefalld "till bruk i Svenska kyrkans församlingar", dock närmare bestämt: "i våra gudstjänster och i den enskilda andakten".

² Det kan t ex tillfogas att psalmmelodier, med eller utan underlagd text, synbarligen utgör ett pedagogiskt tacksamt stoff i "blockflöjt-", "gitarrskolor" osv.

Inga av de senast berörda fenomenen är unika för Norden, men de är markanta här. Det kulturellt relativt både enhetliga och slutna nordiska området erbjuder säregna forskningsmässiga förutsättningar att med skilda metoder studera olika aspekter på psalmen och den andliga visan och denna sångs roller i de nordiska folkens liv.

För att fullgöra sin uppgift vill NORDHYMN återkommande arrangera dels forskarsymposier kring specifika problem, dels hymnologiska kongresser såsom forum för dem som med skilda utgångspunkter intresserar sig för hymnologiskt arbete. Samtidigt som institutet vill bidra till kontakter och tvärvetenskapligt samarbete mellan nordiska forskare, vill det också främja planering och genomförande av nordiska forskningsprojekt. För nordisk och internationell spridning av forskningsresultat planeras en skriftserie. I samarbete med det danska Salmehistorisk Selskab utges Hymnologiske Meddelelser, som utkommer fyra gånger per år.

NORDHYMNs första kongress planeras till 1992. Ekonomiskt stöd från Nordiska Kulturfonden har möjliggjort tre symposier med deltagare från de fem nordiska länderna.³

I mars 1988 hölls det symposium under vilket NORDHYMN bildades. På dagordningen stod redovisningar av dels aktuell hymnologisk forskning, dels olika typer av nationell registrering av psalm, andlig sång och folklig visskatt. Registreringsfrågan gav upphov till ett alltjämt pågående projekt för nordiskt och internationellt samordnade tekniska lösningar för databaser med text- och musikinformation. Forskningsredovisningarna ledde till diskussioner som fullföljdes vid det andra symposiet, maj 1989, inriktat på frågor om prioritering och uppläggning av tvärvetenskapliga internordiska forskningsuppgifter. Såsom ad hoc-sammanfattning av diskussionerna skisserades ett stort arbetsprogram med arbetstiteln "Kirkesang og religiøs folkesang i Norden efter 1800".⁴ Med utgångspunkt därifrån har styrelsen utformat ett förslag till en första arbetsetapp i form av forskningsprojektet "Psalmen i funktion". Kritisk granskning och bearbetning av detta program har varit huvuduppgiften för det tredje forskarsymposiet, mars 1990. Med ledning av de överläggningarna har föreliggande projektansökan slutligt utformats.

II Treårsprojektet "Psalmen i funktion"

1 Forskningsprojektets uppgift och syfte

1.1 *Uppgiften* för det tvärvetenskapliga internordiska treårsprojektet "Psalmen i funktion" är att komparativt studera hur psalmen används i de nordiska länderna omkring år 1800, år 1900 och i nutiden.

Både den *tvärvetenskapliga* och den *internordiska* uppläggnen hör till projektets nödvändiga förutsättningar för att uppgiften skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Bäggedera hör till de insikter som drivit nordiska hymnologer att bilda NORDHYMN (cf ovan I).

Med "*psalm*" menas i detta sammanhang sång – text och melodi – som har varit eller har blivit införlivad med en eller flera av de nordiska folkkyrkornas officiella psalmböcker. Termen "*funktion*" har en inklusiv betydelse. Av intresse är *vilka* av psalmböckernas sånger som utnyttjas – såväl frekvens som sammanhang – och *hur* de används, t ex hela texter eller strofer ur dem liksom musikalisk utförandepraxis (gemensam sång, kör/försångare, alternatimsång, instrumental beledsagning etc). Med "*komparativt*" studium avses jämförelser över såväl tid som rum.

³ Fylliga redogörelser för de bägge första symposierna är införda i Hymnologiske Meddelelser 1988:3 respektive 1989:2. För det tredje symposiet, mars 1990, kommer rapporten att publiceras senare i år.

⁴ Skissen är publicerad i Hymnologiske Meddelelser 1989:2 s 126-128.

1.2 *Syftet* med det treåriga forskningsprojektet, inriktat på de i traditionell hymnologisk forskning mycket förbisedda funktionsaspekterna, är att

- vinna ny hymnologisk kunskap som skall dokumenteras i forskningsrapporter, producerade av anställda forskare samt av forskare som inom ramen för andra befattningar deltar i projektarbetet;
- vinna metodologiska kunskaper och erfarenheter av interdisciplinärt och internordiskt samarbete kring forskningsföremålet; samt
- klarlägga de fortsatta såväl fackligt specialiserade som tvärvetenskapliga forskningsinsatser som krävs för att genomföra NORDHYMNS forskningsprogram om psalm och sång i de nordiska folkens liv under de senaste två seklerna.

2 Projektets grundförutsättningar

2.1 *Internordisk karaktär.* Projektet skall inte enbart formellt utan också i realiteten vara internordiskt. Poängen ligger inte i att nordiska forskare får ett gemensamt "paraply" för diverse arbetsinsatser. Det är forskningsföremålet som kräver ett gemensamt projekt, där ett och samma tema behandlas i ett nordiskt sammanhang. Därmed skapas hittills enbart sporadiskt utnyttjade förutsättningar för att se såväl gemensamma drag som regionala avvikelser inom det Norden, som i ett internationellt perspektiv bildar ett kulturellt och religionssociologiskt relativt avgränsat och enhetligt "livsrum" för psalm och andlig sång.

För den valda tidsperioden (cf nedan 4) föreligger viss dokumentation och, om än ojämnt fördelad, en hel del hymnologisk forskning inom skilda discipliner och nordiska land. Bäggedera ger gynnsamma förutsättningar för det projekterade arbetet. Det är emellertid nu angeläget att medvetet bearbeta de hymnologiska problemen inom "rummet" som helhet.

2.2 *Komparationsmetoden.* I planeringsarbetet har det på olika sätt blivit klart, att det hymnologiska forskningsprogrammet i första hand måste praktisera komparationsmetoden.⁵ Likheter och skillnader mellan de nordiska länderna behöver kartläggas och analyseras, vilket kräver ett arbete inriktat på hela det nordiska rummet, vilket redan berörts (2.1). Men för förståelsen är det väsentligt att samtidigt kartlägga och analysera kontinuitet och förändring över tid. Både kontinuitets- och förändringsaspekterna är av vikt, då det övergripande syftet är att förstå psalm/ andlig sång i de nordiska folkens liv.

Psalm/andlig sång kan betraktas dels som uttryck för eller resultat av en mångfasetterad kulturell process, dels som alstrings- eller drivkraft i den kulturella processen. Det är nödvändigt att arbeta med båda perspektiven om huvudsyftet skall nås. Även inom ett enskilt forskningsprojekt måste programmet för studiet av psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv drivas över tid inom hela det nordiska rummet.

2.3 *Interdisciplinärt samarbete.* Projektet måste läggas upp och genomföras på sådant sätt att det inte enbart ger arbetsmöjligheter för forskare av skilda vetenskapliga fack utan i realiteten utgör en tvärvetenskaplig hymnologisk forskning. Forskningsföremålet kräver nu som tidigare insatser av olika forskare som företräder olika ämnesmässiga och metodiska inriktningar. Men därtill krävs ett tvärvetenskapligt arbetssätt som tillåter korsbefruktnings genom ett medvetet samarbete mellan forskare, som representerar olika forskningstraditioner, metodologiska kunskaper och erfarenheter. Det är ett hittills på det hela taget åsidosatt huvudvillkor för att det skall bli möjligt att nå en eftersträvad "helhetlig förståelse"⁶ av forskningsföremålet.

⁵ Cf programskissen ibm s 127.

⁶ Citatet är nyckelordet i den målbeskrivning som anges i programskissen ibm s 126.

Tonvikten på interdisciplinärt samarbete är dikterad av NORDHYMNS generella krav på hymnologisk forskning. Institutet vill verka för att det arbetssättet blir praktik och inte enbart ett ideal. Det har av och till angetts som något idealt också innan begreppet 'tvärvetenskaplighet' kommit i svang. Det är lättförklarligt. Redan en ytlig kunskap om psalm och andlig sång ger vid handen att psalm/andlig sång definitionsmässigt är en enhet, där text och melodi utgör grundkomponenter men såsom delar i en större enhet. Med olika teologiska eller litteraturvetenskapliga eller musikvetenskapliga studier behandlas därmed endast *delaspekter* på psalm/andlig sång "i sig". Definitions-mässigt är psalm/andlig sång därtill en bruksvara, varför det är nödvändigt att undersöka storheten i ljuset av fler human- och samhällsvetenskapliga discipliner än de hittills gängse. Ett interdisciplinärt samarbete är därför väsentligt för en forskning som rör något så vitalt som psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv.

Då tvärvetenskaplighet uppställs som grundvillkor för det aktuella projektet, betyder detta i realiteten, att projektet i detta avseende har pilotkaraktär. I de nordiska länderna finns inga tidigare hymnologiska projekt som lagts upp och genomförts i samverkan mellan företrädare för olika specialiteter. Veterligen finns inte heller reella exempel på detta inom det internationella forskarsamhället. De bästa och mest näraliggande hymnologiska analogierna erbjuder de projekt för psalmboksförnyelse som har genomförts eller inletts i de fem nordiska folkkyrkorna, därtill i Sverige delvis som ett ekumeniskt arbete.⁷ I det arbetet har ledamöter och anlitade experter, representerande olika vetenskapliga discipliner och forskningstraditioner, skaffat sig viss erfarenhet av gemensamt utredningsarbete. De rönen kan komma det aktuella forskningsprojektet till godo, eftersom flera av de ifrågavarande personerna har varit och förutsätts förbli involverade i NORDHYMNS arbete. Det är en klar tillgång. Men det förändrar inte i grunden projektets pilotkaraktär: arbetet ger förutsättningar att bygga upp kunskaper om former som gagnar det substantiella tvärvetenskapliga hymnologiska arbetssätt som forskningsföremålet kräver.

3 Projektinriktningen: Psalmen i funktion

3.1 *Pragmatiska avgränsningar.* För treårsprojektet har valts en formulering som i två väsentliga avseenden avviker från NORDHYMNS syftesformulering: psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv. Det skall understrykas att den avvikande formuleringen svarar mot en dubbel innehållslig inskränkning. Termen *psalm* är mycket snävare än "psalm och andlig sång" och begreppet *funktion* avser endast en mindre del av innehållet i formuleringen "i de nordiska folkens liv". Som tidigare angetts (1.1) är nämligen bägge uttrycken relaterade till de fem folkkyrkornas officiella psalmböcker.

Huvudskälet till avgränsningarna är pragmatiskt: ett treårsprojekt kan enbart utgöra ett första steg i det uppställda forskningsprogrammet. Saken kan uttryckas enklare: allt kan inte göras på en gång, någonstans måste man börja. Det finns dock bestämda skäl att inleda det tvärvetenskapliga internordiska hymnologiska arbetet just med den valda uppgiften. Generellt sett gäller föreliggande dokumentation och hymnologisk forskning framför allt "psalm" (enligt vår definition). För denna psalm "i funktion" föreligger eller kan förutses ett åtminstone delvis bearbetat primärmaterial,⁸ även om vissa typer av komplet-

⁷ Psalmboksarbetet har lett till ny psalmbok (text och musik) för de lutherskt präglade folkkyrkorna i Finland (såväl finsk- som svenskspråkig), Norge och Sverige, i Sverige även till en för femton kyrkor/trosgemenskaper gemensam psalmboksdel (325 nr). Psalmboksarbetet är i inledningsskedet i den danska och den isländska folkkyrkan.

⁸ Som led i nutida psalmboksförnyelser har finländskt, norskt och svenskt frekvens- och skattningsmaterial insamlats och delvis bearbetats. Motsvarande inventeringar igångsätts för närvarande i Danmark och kan förutses vad gäller Island. Från äldre tider föreligger sådant primärmaterial enbart partiellt insamlat, men utan omfattande primärundersökningar kan andra materialtyper avlockas åtminstone relativa be-

terande inventeringar krävs.⁹ Detta innebär att projektarbetet förhållandevis snabbt kan avancera till tvärvetenskaplig, problemcentrerad analys av komponenter inom komplexet "psalmen i funktion". Koncentrationen på det arbete för vilket egentliga modeller saknas (cf 2.3) är av vitalt intresse för såväl detta projekt som det större forskningsprogrammet.

3.2 Principiell huvudinriktning. De pragmatiskt betingade avgränsningarna upphäver inte de principiella grundkrav på hymnologiskt arbete (cf 2.1-3), som NORDHYMN arbetat sig fram till. Däremot blir det nödvändigt att medvetet och aktivt sörja för att baskraven blir tillgodosedda vid organisationen av projektet (nedan 5) och under projektarbetets genomförande.

Treårsprojektet Psalmen i funktion har givetvis sin naturliga tyngdpunkt i kyrkorum. Det är försvarbart redan av det skälet att kyrkorummet är en hemvist för psalm/andlig sång i de nordiska folkens liv – till livssammanhanget hör också gudstjänstrummet. Men långtifrån som det enda livsrummet. Projektet måste därför genomföras på sätt som inte utesluter verkligheten utanför kyrkorummet utan tvärtom öppnar kyrkorummets fönster och dörrar. Om man antar att psalmboken idag har sin huvudsakliga funktion i kyrkorum som mer regelbundet befolkas enbart av minoriteter i de nordiska folken¹⁰ följer inte att detta är den enda hemvisten för psalmbokens psalm. Med utgångspunkt från psalmböckernas psalm kan några notiser få antyda en mer komplicerad bild.

Ett traditionellt alternativt hemvist för psalmen är skolan. Kring 1800 är skolan på olika nivåer förvisso en kyrkans skola. Kring 1900 förhåller det sig på olika sätt i de nordiska länderna och dessutom på olika sätt i olika skolformer, men det är ofrånkomligt att skolan i varje fall inte utan vidare är kyrkans skola. I nuskiktet är förändringen påtaglig. Längst torde utvecklingen ha gått i Sverige, där "kyrkliga skolor" utgör exotiska minoritetsinstitutioner. Men även om det allmänna skolväsendet inte står under kyrkans ledning kan t ex i Norge skolans läroplan föreskriva en psalms funktion eller i Finland en central psalmförteckning utgöra underlag för skolstyrelsedirektiv.

Skolexemplet illustrerar att förstahandsintrycket av psalms successivt försvinnande funktion i de nordiska folkens liv behöver nyanseras även vad gäller nutiden. Andra iakttagelser tyder på en psalms folkliga funktion bortom kyrklig kontroll. Som exempel kan anföras psalms funktion i etermedia, inte uteslutande i "religiösa program" utan även i t ex populärmusik. Till den musik som strilar i varuhusen hör t ex julkommersens Stilla natt. Förmodligen uppfattas sångerna i dessa fall inte som "psalmer" utan som "låtar" bland alla andra. Att psalm/andlig sång lösgörs från den alltjämt existerande kyrkliga/andliga funktionen och får ny(a) funktion(er) måste forskningsmässigt obestriddligen uppmärksammas lika mycket som den också från äldre tid väl kända omvända rörelsen, som främst gällt och gäller musiken.

Den för treårsprojektet nödvändiga arbetsdefinitionen på psalm får alltså inte förhindra uppmärksamhet på de – inom och mellan de nordiska länderna – till synes flytande gränserna mellan sång som tillhör/tillförs psalmboken och som inte inlemmas men likväl "finns på läpparna", historiskt eller i nutiden. Liksom det är viktigt att få klarhet i vilka sånger i en officiell psalmbok som faktiskt används, är det av vikt att få ett grepp om sånger/genrer som används men inte placeras i psalmboken, likaså på sånger i psalmboken som till synes lösgörs från en kyrklig/religiös funktion. Då treårsprojektet inriktas på psalmbokens sång, får det vidare synfältet inte avskärmats.

sked, t ex genom att undersöka urval i officiella eller andra psalmboksförslag liksom kommentarer i insamlade remisshandlingar.

⁹ Främst beträffande olika aspekter på musikalisk utförandep Praxis, såväl historiskt som i nutiden. En pilotundersökning av svensk utförandep Praxis är under förberedelse.

¹⁰ Cf ovan not 1 samt

4 Projektets undersökningsperioder

Såsom tidigare angetts (cf 1.1) koncentreras projektarbetet tidsmässigt på tre tidsskikt: psalmfunktionen i de nordiska länderna omkring år 1800, år 1900 och i nutiden. Det är föranlett av följande överväganden.

4.1 *Långt tidsperspektiv – kort arbetstid.* Under förarbetet har ett långt tidsperspektiv framträtt som ett av den hymnologiska forskningens grundkrav (cf 2.2). Det har relevans även för det aktuella projektet. Men den aktuella arbetstiden är enbart tre år. I det vore det frestande att begränsa projektarbetet till exempelvis nuskiktet. Mot detta talar sakliga skäl. Genom en sådan begränsning skulle komparation över tid väljas bort och därmed möjligheter att spåra funktionsmönster och kontinuitets- och förändringsmekanismer.

Den lösning som vuxit fram innebär att arbetet inriktas på nuskiktet och parallellt därmed på två valda äldre tidsskikt vilka genom hymnologisk liksom annan forskning avtecknar sig som viktiga i det utvecklingssammanhang i vilket man måste se och tolka komponenter i komplexet "psalmen i funktion". Genom de fasta referenspunkterna skapas förutsättningar för breda jämförelsemöjligheter inom det nordiska rummet och därmed för att inte förbise utan göra rättvisa åt tids- och rumsvariationer. Uppläggningsen är en konsekvens av en vald problematisering. Konsekvensen för treårsprojektet blir givetvis att detta förutom säkerställda rön avkastar tentativa tolkningsförslag och hypoteser som underlag för tvärvetenskaplig teoribildning, som måste prövas och förfinas i ett fortsatt hymnologiskt arbete.

Modellen utesluter inte möjligheter att där det visar sig befogat skissera linjer mellan tidsskikten. Det är givet att vissa typer av undersökningar metodiskt/materialmässigt enbart kan genomföras på nuskiktet. Men de funktionsmönster som därvid framträder bör åtminstone till en del bli utgångspunkten för undersökningar med andra metoder av delvis andra källtyper (olika slag av skriftligt material, föremål etc) från tidigare perioder i syfte att få inblick i äldre funktionsmönster. Dessa "djupdykningar" kan i sin tur bidra till andra perspektiv på nutidsmönster och därmed för analyser med skarpare profil.

4.2 *Motiv för de tre tidsskikten.* För projektets tidsmässiga koncentration på sekelskiftena 18-, 19- och 2000 talar olika skäl, som kort kan markeras på följande sätt.

- *Omkring år 1800* har satts som projektets liksom hela forskningsprogrammets borte tidsgräns. I det tidsskiktet är de lutherska folkkyrkorna så gott som helt folkomspännande, dåtidens psalmboksupplagor förtjänar mer än andra beteckningen "folkbok" och psalm/kyrkovisa utgör något relativt enhetligt. I det tidsskiktet kan man också tala om två inte minst liturgiskt sinsemellan olika nordiska kyrkoprovins, sammanfallande med de då alltså sammanhållna politiska områdena: Danmark-Norge-Island och Sverige-Finland. Tidsskiktet representerar kort sagt den äldre tradition från vilken uppbrott sker.

- *Omkring år 1900* utgör den aritmetiska mittpunkten mellan den främre och den borte tidsgränsen. Framför allt avses emellertid ett tidsskikt som utgör den relativa avslutningen på utvecklingslinjer under 1800-talet och den relativa inledningen till utvecklingslinjer under 1900-talet. Till serien av bearbetade kyrkliga böcker hör också nya psalmböcker efter olika revisionsprinciper. Kronologiskt inträffar detta vid något olika skeden i de nordiska länderna; det rör sig om tidsintervallen från 1880- till 1920-talet. Bakom ligger de kraftiga samhällseliga scenförändringarna på snart sagt varje plan, inklusive de folkliga religiösa väckelsevågorna och den nya andliga sång som de bar fram. Under konsolideringen finns samtidigt ansatser som framöver blivit tydligare. Dit hör ett alltmer påtagligt sångutbyte mellan folk- och frikyrkor och mellan de nordiska länderna parallellt med brytningarna mellan olika teologiska, litterära och musikaliska ideal för "rätt" psalm/and-

lig sång. Till de efterhand tydligare fenomenen hör också den allt starkare relativiseringen av folkkyrkornas folkliga förankring – ett väsentligt perspektiv i forskning om psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv.

• Valet av *nuskiktet* har redan kommenterats på olika sätt i den föregående framställningen. I tre av folkkyrkorna har nyligen ny psalmbok tagits i bruk¹¹ och i de bägge återstående förbereds detta.¹² Förnyelsearbetet som sådant har avkastat material av största intresse för forskning om psalm och psalmfunktion och har i tre nordiska land vid samma tid drivit fram en förändringsprocess, något som medför unika möjligheter för funktionsstudier. Genom nutidsinriktningen blir det också möjligt att använda metoder avpassade för att klarlägga funktionsaspekter. Härtill kommer att de nya böckerna för folkkyrkor med sviktande folklig förankring rymmer "psalm" med stor genre- och stilmässig bredd, där nya inslag motiverats såsom uttryck både för kontinuitet och förnyelse i den gemensamma sången.

4.3 *Exemplifiering*: Antydningarna om skälen till arbetsmodellen med tre tidsskikt kan naturligtvis byggas ut på olika sätt. Ett exempel kan få illustrera behovet av det långa tidsperspektivet.

Fastän psalm definitionsmässigt är text som sjungs, har psalmkommissioner först i nutiden involverat också musikalisk expertis; förtoningsfrågor har traditionellt lösts i efterhand och enligt olika modeller i de nordiska länderna. Det reser en rad frågor om både synen på musiken och sångpraxis historiskt men också i nutiden, som är väsentliga att bearbeta över tid för att kunna tolka "psalmen i funktion". Det är så mycket viktigare som det är väl känt att olika ideal brutits mot varandra under 18- och 1900-talen.

Under 1800-talet sker en rad förändringar med konsekvenser för sångpraxis. Orgeln blir ett fast, nästan obligatoriskt kyrkoinventarium, organisten övertar kantorns sångledande roll, koralböcker utarbetas för att enligt de klassicistiska rena linjernas stilideal bidra till en uniformering av psalmsång till skillnad från en folklig sång- och musikpraxis; även på andra sätt framstår psalmen som en yttring av kyrkans "egen" sång. Alltifrån 1800-talets slut har kyrkosångsrörelsen vuxit fram, om än med varierande förlopp och intensitet i de nordiska länderna. Mer eller mindre "skolade" och senare "halvprofessionella" sångare får också konstmässiga körsatser till psalmtexter (t ex ur J S Bachs produktion). Ett slags orgelns och körens kyrkomusikaliska "finkultur", innefattande psalmen, avlöses fram emot 1960-talet av nya ideal med inriktning på hela gudstjänstmenighetens aktiva deltagande i psalmsången. I ett första skede, som bland annat avkastade en gemensamt utarbetad nordisk koralbok 1960, eftersträvades en restaurerad kyrkovisa. Kören snarare än orgeln får funktionen att förlösa menighetens sånglust, leda och stödja en rytmiskt livfull sång, även med alternatimetoden och varierade orgelsatser liksom (obligata) stämmor för helt andra instrument. Med 1960-talets "visvåg" följde inte bara genre- och stilkollisioner och -konflikter utan även nya ideal för utförandep Praxis, med försångare (solister/grupper) och menighetens refrängsång etc med understöd av gitarr, rytmsektion etc och pianot som nytt kyrkoinventarium.

Tendenserna under den långa utvecklingen är alla representerade i de nyligen antagna psalmböckerna. Redan innan blicken höjs från böckerna och riktas mot nutida utförandep Praxis kräver analysen medvetenhet om traditionssammanhangen. Skall psalmen i funktion undersökas, skärps det kravet.

¹¹ Finska kyrkan, finskspråkig psalmbok 198X och svenskspråkig 198X, Norska kyrkan 198X och Svenska kyrkan 1986.

¹² I Islands kyrka tillsattes psalmkommitté 198X. För Danmarks del har kirkeministeriet 1989 anslagit medel för förberedande undersökningar.

5 Forskningsprojektets organisation

5.1 *Allmänna överväganden.* Styrande för projektets uppläggning har varit att den skall svara mot grundkraven: ett internordiskt och interdisciplinärt hymnologiskt arbete med komparationen som huvudmetod (cf 2.1-3). Grundkraven har också varit avgörande för diskussionerna om projektorganisationen.

- Det tvärvetenskapliga arbetssättet kräver att forskare representerande olika forskningsdiscipliner och -traditioner anställs för att gemensamt angripa uppgiften.

- Den internordiska karaktären förutsätter att forskningen inriktas på psalmen i funktion i de fem nordiska länderna och under jämförelser över rum och tid.

Samtidigt har det stått klart att det av såväl ekonomiska som personella skäl är helt orealistiskt att räkna med fem nationella, parallellt arbetande tvärvetenskapliga forskarlag, som återkommande samlas för att stämma av och utbyta delresultat. Även om en så stor organisation hade varit möjlig, vore den inte lämplig för inledningsetappen i ett mer omfattande forskningsprogram. Ett viktigt syfte bör vara att bygga upp kunskaper och erfarenheter av ett internordiskt tvärvetenskapligt arbetssätt. Då bör organisationen vara liten och smidig samtidigt som olika specialiteter bör vara företrädade såväl nationellt som internordiskt. Mot den bakgrunden har följande organisation utkristalliserats.

5.2 Organisationsmodell.

- *Anställda forskare.* Utgångspunkten för resonemangen om antalet forskare måste vara behovet av specialistkompetens i det tvärfackliga arbetet. För temat "psalmen i funktion" vore det motiverat med litteratur- och musikvetenskaplig samt teologisk kompetens men därtill också etnologisk, religionspsykologisk och -sociologisk expertis. I inledningsetappen är det i varje fall angeläget att till de tre klassiska hymnologiska disciplinerna lägga religionssociologin. Det skulle innebära att treårsprojektet anställer fyra forskare, som är väl kvalificerade (doktorer eller motsvarande).

De anställda forskarna måste vara beredda att utifrån sina specialiteter delta i projektarbetet inom hela det nordiska rummet. Om en anställd religionssociolog är stationerad t ex i Helsingfors, innebär detta inte att han/hon enbart av det skälet kan begränsa sig till forskningsinsatser i Finland. Även om de anställda forskarna är bosatta i olika länder, är de anställda för att tillsammans bilda ett forskarteam. Det är angeläget att de åtminstone en gång per kvartal håller gemensamma arbetsmöten. Platsen bör växla, så att de i anslutning till mötena i tur och ordning träffar de nationella referensgrupperna (cf nedan).

Forskartjänsterna bör tillsättas i nordisk konkurrens. Om välkvalificerad intressent inte snabbt kan frigöra sig för heltidstjänst, bör möjlighet finnas till reducerad tjänstgörings-skyldighet under förlängd kronologisk tid. Idealt sett bör de fyra forskarna ha sin hemvist i olika länder, men det önskemålet måste underordnas främst kvalitetshänsynen.

- *Forskande tvärvetenskapliga nationella referensgrupper.* Kring var och en av de anställda forskarna bildas lokala referensgrupper. De sätts samman så att deltagarna representerar andra relevanta fack och forskningstraditioner än den anställde; de bör vara lokala så att gruppen kontinuerligt kan samlas till informella seminarier ägnade åt tvärvetenskaplig belysning och diskussion av problem som aktualiseras i den anställdes arbete. Referensgruppens möten utgör en viktig del av forskningsprocessen. I denna bär givetvis den anställde ett väsentligt ansvar men även gruppens deltagare. De måste vara beredda att ställa sin sakkunskap till förfogande, även därigenom att de inom ramen för andra (forskar)tjänster fullgör sådana mindre forskningsinsatser som kan visa sig angelägna. Till gruppens uppgifter hör också att utgöra referensorgan för övriga anställda forskare och bistå dessa med sina kunskaper om material etc. En forskande referensgrupp är således nödvändig också i det eller de land som inte har "egen" anställd forskare.

De nationellt baserade referensgrupperna utgör kuggar i det internordiska projektet. För avstämning och gemensam diskussion av särskilt metodologiska frågor och vägval bör projektet ge utrymme åt kortare årliga arbetskonferenser.

• *Nordisk ledningsgrupp.* För projektet krävs en nordisk ledningsgrupp med det övergripande ansvaret för samordning av forskningsinsatserna och gemensam kurshållning. Bägge uppgifterna är av avgörande vikt för projektet. Gruppen bör därför rekryteras ur de nationella referensgrupperna för att sörja för direktförbindelser mellan dem och ledningsgruppen. För att fullgöra sin uppgift bör den samlas med relativt täta intervall för uppföljnings- och planeringsarbete, efter behov även för överläggning med nationell referensgrupp och/eller anställd forskare.

5.3 Projektarbetets redovisning. Inledningsvis (1.2) markerades ett trefaldigt projekt-mål: att vinna ny hymnologisk kunskap, dokumenterad i rapporter, därtill metodologiska kunskaper och erfarenheter av tvärvetenskapligt internordiskt hymnologiskt arbete samt insikter för att kunna prioritera uppgifter i det fortsatta arbetet.

Redovisning av de bägge sistnämnda punkterna kommer i varje fall i första hand att ske till anslagsgivare. Det kan förutsättas att huvudsynpunkter även kommer att successivt offentliggöras i Hymnologiske Meddelelser.

Beträffande den första punkten räknar vi med två typer av dokumentation: dels monografier som författas av de anställda forskarna, dels uppsatser författade av medarbetare i referensgrupperna.

Det förefaller inte rimligt att nu spekulera i dokumentationens omfattning. Anslagsansökan omfattar därför ingen budget för publiceringskostnader.

5.4 Avslutande kommentar. Mot projektuppläggningsen och därmed mot organisationsmodellen kan med goda skäl invändas, att den är uttryck för en orealistisk ambitionsnivå. Bättre vore att begränsa sig till en tvärvetenskaplig forskargrupp med samma stationeringsort med uppgift att arbeta med "psalmen i funktion" i ett av de tre tidskikten och i ett av de fem nordiska länderna. Efter ett inledningsprojekt av det slaget kunde arbetet utvidgas i nya etapper.

Invändningen är inte främmande för NORDHYMN; den har vi av och till gjort själva. Vi har även diskuterat mellanformer; t ex koncentration på nuskiktet i ett arbete utfört på material för alla de fem nordiska länderna.

Det som avgjort talar mot de enklare och "säkrare" modellerna och föranlett den beskrivna uppläggningsen och organisationen är de tidigare redovisade grundkraven (2.1-3) för en nödvändig omorientering av hymnologisk forskning, dikterad av forskningsföremålet. Men det är uppenbart att uppläggningsen och organisationen är komplicerad. Till förutsättningarna för den hör därför god kompetens hos anställda och övriga forskare och goda ekonomiska möjligheter för verkligt tvärfackligt och internordiskt samarbete.

6 Ekonomisk kalkyl för projektet

• Lön till anställda forskare (4 x 250.000 dkr)	1.000.000 dkr/år
• Forskarnas arbetsmöten (resor etc)	200.000 dkr/år
• Forskningsresor etc för forskarna	200.000 dkr/år
• Referensgruppernas gemensamma konferenser	60.000 dkr/år
• Ledningsgruppens sammanträden (resor etc)	100.000 dkr/år
• Forskningsexpenser, administration	<u>140.000 dkr/år</u>
<i>Summa</i>	1.700.000 dkr/år
<i>Totalt för treårsprojektet:</i>	<u>5.100.000 dkr</u>

I forbindelse med forelæggelsen af sit projektforslag gjorde Lars Eckerdal kort rede for dets tilblivelse. Efter forhandlingerne på 1989-symposiet har styrelsen holdt to møder, henholdsvis oktober 1989 i Skodsborg og februar 1990 i København. Her har man diskuteret sagen indgående og nåede på det første møde frem til den afgrænsning af emnet, der fremgik af projekt-titlen. Derefter havde Lars Eckerdal udarbejdet et første udkast til en samlet projektbeskrivelse. Det er dette udkast, der blev drøftet på februar-mødet, og som derefter er blevet omarbejdet til den projektbeskrivelse, der nu er blevet forelagt på det tredje Magleås-symposium. Den erfaring, Lars Eckerdal og de øvrige medlemmer af styrelsen har gjort i forbindelse med tilblivelsen af den nu foreliggende projektbeskrivelse, er, at de til dels store afstande mellem de nordiske lande har vist sig at være et problem, både af tidsmæssig, økonomisk og organisatorisk art. Både telefon og brev lægger en afstand ind mellem parterne, som kun den direkte samtale på egentlige møder er i stand til at overvinde. Derfor har det været en stor fordel, at Lars Eckerdal har kunnet tage til København kort før Jul for at få klaret forskellige problemer på et mellem møde med formand og sekretariat.

Lars Eckerdals papir var ikke en egentlig ansøgning, men skulle betragtes som et bilag til den ansøgning, der til sin tid ville blive sendt til NOS-H. Der var iøvrigt, sådan som Lars Eckerdal opfattede situationen, 3 problemer i forbindelse med projektet, som man måtte være opmærksom på, og som skulle løses, helst før den endelige udformning af ansøgningen.

Det ene problem var projektets internordiske karakter. Ikke alene er der en humanistisk tradition for at arbejde 'solitært', og her er der tale om et videnskabeligt arbejde, men også om et samarbejde, der går ud over de snævre nationale grænser. Det er derfor nødvendigt at overveje grundigt, hvordan dette samarbejde skal foregå.

Det andet problem er projektets tværvidenskabelige - interdisciplinære - karakter. Også her betyder den humanistiske tradition for at arbejde hver for sig, at der må brydes med traditionelle tankebaner og -vaner.

For det tredje ville projektets opdeling i tre adskilte perioder kunne betyde vanskeligheder for gennemførelsen.

Herefter var ordet frit til en drøftelse af projektet på baggrund af Lars Eckerdals forslag til en beskrivelse.

Efter forskellige overvejelser om økonomi og støttemulighe-

der spurgte Jan Arvid Hellström, om det også ville være muligt at knytte forskningsstuderende til projektet. Lars Eckerdal svarede, at de fire personer, der i givet fald bliver knyttet til projektet, så vidt muligt bør have afsluttet deres forskeruddannelse, og Folke Bohlin kunne yderligere oplyse, at det i Sverige ikke er muligt at fremlægge et arbejde til bedømmelse for doktorgraden, når det er fremgået af et ansættelsesforhold.

Henrik Glahn spurgte, om det var forskere, politikere eller embedsmænd, der til sin tid skulle tage stilling til projektet. Lars Eckerdal oplyste, at NOS-H og S er opbygget på nordisk plan som forskningsrådene er det på nationalt plan, d.v.s. at beslutningerne træffes af forskere. Der findes et sekretariat, der forbereder ansøgningerne til afgørelse, men det er forskere, der endeligt behandler dem.

På baggrund af sine erfaringer som medlem af fondsbestyrelser ville Henrik Glahn opfordre til at gøre ansøgningen til NOS-H, eller S, så konkret som muligt, da de bevilligende instansers første spørgsmål ville være: Hvor konkret er det projekt, der ansøges om støtte til? Efter Henrik Glahns opfattelse var svagheden ved Lars Eckerdals projektbeskrivelse dets manglende konkretion. Projektansøgningen skal tage sit udgangspunkt i noget konkret, og fra dette konkrete kan / skal man gå videre til det internordiske og interdisciplinære.

Torben Schousboe påpegede, at projektforslagets nordiske 'enhedskultur' egentlig kun var en påstand, f.eks. havde præsterne i Danmark siden 1802 haft frit salmevalg, ligesom der heller ikke fandtes nogen officiel kirkemusik. Derfor foreslog han, at man først koncentrerede sig om national forskning og først derefter udvidede og samlede den nationale forskning til et fællesnordisk forskningssamarbejde.

Steffen Arndal var af den opfattelse, at titlen 'Salmen i funktion' også omfattede andre funktioner end den rent kirkelige, salmen har haft og har også en funktion i skolen, i hjemmene m.v. I disse funktionssammenhænge er der ikke langt fra salmen til den åndelige sang, der derfor også hører med i en undersøgelse af

'Salmen i funktion'. Han mente, at det ville være et realistisk udgangspunkt at overveje, hvilke forskere, der er til rådighed i de enkelte lande, og han forestillede sig, at der først burde ske en national udfyldning af de rammer, som projektbeskrivelsen angiver, hvorefter de nationale resultater ville kunne samarbejdes i en fællesnordisk sammenhæng.

Folke Bohlin gav Torben Schousboe ret i, at det nordiske ikke uden videre er nogen given sag. Derfor kan man heller ikke gå ud fra, at man også var 'nordiske' f.eks. omkring år 1800. Det nordiske går - og gik - først og fremmest på, at de nordiske lande står hinanden nærmere, ikke alene sprogligt, men også folkeligt og kulturelt, end noget af landene står et land ude fra. Forudsætningen for enhver Nordens-forskning, også når det drejer sig om salmehistorisk forskning, er den fælles fortid i middelalderen, den ensartede reformation og de to hoved-traditionsstrømme siden (på den ene side Sverige-Finland og på den anden side Danmark-Norge-Færøerne-Island-Grønland).

Jørgen I. Jensen mente, at det var vigtigt at få afklaret, om de fire forskere, der er tale om i projektbeskrivelsen, er tænkt som fire nye forskere, der ikke før har beskæftiget sig med emnet, eller fire forskere, der allerede er inde i stoffet. Hvis der med de fire forskere tænkes på fire hymnologer, ville projektets tværvidenskabelighed næppe blive noget problem, da hymnologer allerede på forhånd tænker tværvidenskabeligt. Det var iøvrigt Jørgen I. Jensens indtryk, at Lars Eckerdals beskrivelse af emneafgrænsningen og samarbejdsformen var relevant. Jørgen I. Jensen fandt, at det ville blive spændende at følge de to hovedmønstre i salmesynet, den højkirkelige og den lavkirkelige, og han var overbevist om, at salmer også andre steder end i Island ville komme til at indgå i dogmatiske og i det hele taget teologiske fremstillinger. Med henblik på spørgsmålet om afgrænsningen af projektet mente Jørgen I. Jensen, at koral- (og salme-) melodier, der citeres i koncertmusik også hører med til en undersøgelse af salmen i funktion.

Også Åge Haavik mente, at spørgsmålet om 'enhedskultur' og 'det fællesnordiske' trængte til at blive præciseret: 1) udtrykket 'enhedskultur' bliver normalt brugt på forholdene i de enkelte lande, når tidligere tiders situation sammenlignes med situationen i dag, og 2) ligger der ikke i Lars Eckerdals projektbeskrivelse nogen anakronistisk enheds- 'nordisme', men en praktisk afgrænsning.

Jan Arvid Hellström var enig i, at der var tale om to nordiske traditioner omkring år 1800. Det ville være et naturligt spørgsmål at stille til den salmehistoriske forskning, hvordan den reformatoriske (og den nationale) arv har levet videre i disse to traditioner, og sammenholder man de to traditioner vil man ikke alene få de enkelte landes, men også den nordiske profil tydeligere frem. Det ville i denne forbindelse være vigtigt

at få den finsksprogede salmesangstradition med, ligesom de grænseoverskridende sprog som samisk havde deres naturlige og nødvendige plads i undersøgelsen sammen med de grænseoverskridende vækkelsesbevægelser (f.eks. pietismen)'s salmesang.

Lars Eckerdal mente nok, at man kunne tale om en nordisk enhedskultur, ikke mindst når man sammenligner med landene uden for Norden, men denne fællesnordiske kultur er overraskende lidt undersøgt.

Nils G. Holm fandt som religionspsykolog, at hymnologien var et yderst interessant emne, der har været alt for forsømt. Derfor er det påtrængende at få foretaget en aktuel undersøgelse som den foreslåede. I denne forbindelse foreslog han, at man laver en månedsundersøgelse af den måde, hvorpå salmerne bliver omtalt og brugt i medierne, både de trykte og de elektroniske. Herved kunne man få et godt indtryk af, ikke alene hvordan salmen og salmesangen, men også hvordan kirken og religionen fungerer idag. Når en sådan undersøgelse først er foretaget, vil det være naturligt at udvide undersøgelsen både m.h.t. tid og sted.

Folke Bohlin gjorde i denne forbindelse opmærksom på, at undersøgelsens nordiske perspektiv gør, at det ikke vil være muligt helt at ramme de afgørende perioder i alle lande på en gang. Det er dog vigtigt at holde sig den grundlæggende ensartethed i det nordiske område for øje. I denne sammenhæng er overgangen på reformationstiden fra en fælles romersk-katolsk kirkeprovins til indbyrdes selvstændige evangelisk-lutherske nationalkirker overordentlig vigtig som udgangspunktet for den senere dobbelte og endnu senere flerdobbelte kirkelige og kulturelle tradition i Norden.

Inger Selander gjorde opmærksom på, at de tre tidssnit, der er forudsat i Lars Eckerdals projektbeskrivelse, vil kræve tre forskellige metoder. Der er i vid udstrækning tale om forskellige salmebegreber, og det vil være meget svært om ikke umuligt at få et blot nogenlunde ensartet materiale til rådighed for undersøgelser og analyser. Det var Inger Selanders erfaring fra arbejdet i den svenske salmebogskommission, at det er næsten umuligt at foretage en undersøgelse af brugen af salmer og salmebog blot et par årtier tilbage i tiden.

Henrik Glahn fandt såvel Folke Bohlins vurdering af overgangen fra middelalder til reformation og Nils G. Holms spørgsmål om, hvordan salmen ytrer sig i dag for meget væsentlige, ikke mindst på grund af deres høje grad af konkretion; men også In-

ger Selanders spørgsmålstegn ved anvendelsen af et generelt funktionsbegreb var af væsentlig betydning. Alene disse tre synspunkter viser, hvor nødvendig og frugtbar den hymnologiske metodedeбат er.

Steffen Kjeldgaard-Pedersen var enig med Henrik Glahn i, at projektet, sådan som det er beskrevet i Lars Eckerdals papir, må konkretiseres og dermed afgrænses yderligere, inden der bliver indsendt en ansøgning om støtte til gennemførelsen af det.

Karl-Johan Hansson kunne godt se, at de tre tidssnit var foreslået for at gøre projektet nordisk relevant i et historisk perspektiv, men han var ikke desto mindre af den opfattelse, at det ville være nødvendigt at indskrænke sig til en periode, der i givet fald måtte blive nutidssnittet.

Torben Schousboe var enig med Karl-Johan Hansson i denne vurdering. En nutidsundersøgelse vil være kontrollerbar og dermed mulig at gennemføre videnskabeligt-metodisk. Iøvrigt mente han, at der vil være en almindelig interesse i at få gennemført en undersøgelse af salmesangen, da det var hans indtryk, at det ikke så meget er salmerne, som den religiøse sang i almindelighed, der har ikke alene den brede (kirkelige) offentligheds, men også salmebogskommissionernes interesse. Efter Torben Schousboes opfattelse var der i dag en overhængende fare for, at interessen for og anvendelsen af disse religiøse sange vil kunne sprænge kirken indefra, og han var bange for, at en undersøgelse som den foreslåede vil kunne verbalisere manges formodninger og bange anelser.

Jørgen I. Jensen gav udtryk for, at der i høj grad er brug for undersøgelser af dels den lutherske reformation som forudsætning for den senere tradition, dels tiden omkring 1800, hvor oplysningstid og romantik tørnede sammen ikke alene i kunst og litteratur, men også i salmerne.

Steffen Kjeldgaard-Pedersen gjorde opmærksom på, at det også i forbindelse med det foreliggende projekt vil være nødvendigt at tage registreringen af salmer, emnet for det første Nordhymn-symposium, op. På baggrund af den mere eller mindre gennemførte registrering, der er udført i forbindelse med salmebogskommissionernes arbejde i Norge, Sverige og Finland, og den registrering, der står foran sin begyndelse i Danmark, foreslog han, at man sammen gennemfører en fælles EDB-registrering, der i det øjeblik den foreligger, ville blive forudsætningen for alt fremtidigt hymnologisk (sam-)arbejde i Norden.

Lars Eckerdal oplyste, at en registrering af de nordiske

salmer, både med hensyn til tekst og melodi, for år tilbage havde været et ønske i forhold til I.A.H.-samarbejdet. Planerne for en sådan registrering var imidlertid strandet, da registrering nok er forudsætningen for forskning, men ikke selv er forskning. Forudsætningen for beskrivelsen af projektet 'Salmen i funktion' er, at det kun var salmer og ikke åndelige sange, der skulle indgå i undersøgelsen, og at der nok foreligger en stor mængde undersøgelser af nutidsforhold, men de er ikke blevet tilstrækkeligt bearbejdet. Lars Eckerdal var ikke uenig i det synspunkt, at det er nutids-snittet, der er det centrale i projektet, men det nutidige må ses i historisk perspektiv. I denne forbindelse er både det sociologiske og det etnologiske synspunkt vigtigt. Registrering er ikke nok, der må også en kvalificeret analyse til.

I forbindelse med diskussionen salme contra åndelig sang mente Karl-Johan Hansson, at det i dag i virkeligheden ikke er muligt at skelne mellem de tekster og melodier, der er optaget i salmebogen, og dem, der ikke er det, men Karl-Johan Hansson mente dog stadig, at det er problematisk at foretage denne skelnen.

Henrik Glahn gjorde opmærksom på, at registrering og forskning ikke udelukker hinanden, tværtimod forudsætter de hinanden, der vil således ikke kunne foregå nogen forskning uden en foregående registrering. Derfor hører også både registrering og forskning med i det foreliggende projekt. På samme måde er det historiske perspektiv nødvendigt, men også dette perspektiv skal konkretiseres.

Lars Eckerdal slog fast, at både det historiske perspektiv og det perspektiv, som sammenligningen mellem salmer og åndelige sange giver, er nødvendige. Folke Bohlin bemærkede hertil, at den registrering, der skal foretages i forbindelse med det foreliggende projekt, skal være en registrering af nutidige forhold, og han tilføjede, at betegnelsen 'salme' måske burde undgås for klarhedens skyld.

Svein Ellingsen fandt, at det er vigtigt at få undersøgt, hvordan og hvorfor salmebogen ikke mere er en folkebog, men nu først og fremmest en kirkebog. Hvorfor synges der bedre i kirken (Kirkekorene) og ringere i hjemmet i forhold til tidligere?

Thröstur Eiríksson gjorde opmærksom på, at det kan være et problem at afgrænse de forskellige tidsperioder, således er det 19. århundrede på mange måder fortsat i Island til i dag.

Steffen Kjeldgaard-Pedersen var som Henrik Glahn af den op-

fattelse, at der ikke kan foretages en skarp skelnen mellem registrering og forskning. Det vil dog ikke være rimeligt at lade en egentlig registrering indgå i en nutidsundersøgelse, derimod vil det være naturligt at foretage den sideløbende. Det vil måske være vanskeligere at få støtte til en registrering, men det betyder ikke, at den ikke skal foretages.

Jan Arvid Hellström var enig med Karl-Johan Hansson i hans usikkerhed med hensyn til begrebet 'salme', og han var af den opfattelse, at en undersøgelse af 'salmen' som sådan vil blive mere og mere uinteressant, jo længere man kommer op mod nutiden. Det vil være mere relevant at spørge, hvad den kristne menighed synger og har sunget. Forudsætningen for en nutidsundersøgelse vil være en eller anden form for historisk referensramme, men han mente, at man i denne sammenhæng nok helt skal se bort fra 1800-snittet. Iøvrigt var Jan Arvid Hellström indforstået med, at registrering ville komme til at indgå i projektet under en eller anden form.

Karl-Johan Hansson stillede i tilknytning til Thröstur Eiríkssons overvejelser angående den relative afgrænsning mellem perioderne spørgsmålet om, hvornår nutiden begynder? Efter hans mening afhænger svaret af de konkrete omstændigheder. Hvad den kristne sang angår begyndte nutiden efter Karl-Johan Hanssons opfattelse med nybruddet i 1960'erne, men stadig hører den gamle sang med til nutiden i 1990'erne!

Folke Bohlin gjorde opmærksom på, at det er utilstrækkeligt kun at samle opmærksomheden om salmernes gudstjenestelige brug. Det er nødvendigt også at undersøge deres civil- og privat-religiøse funktion.

På Astrid Svanes Bertelsens spørgsmål, om der var et praktisk formål med undersøgelsen, om den skulle føre til forandring, svarede Nils G. Holm, at forskningen følger sine egne regler, men dens resultater vil kunne bruges af andre, nemlig den ene eller anden slags praktikere. Iøvrigt var Nils G. Holm enig med Folke Bohlin i, at salmeforskningen i dag må tage højde for, at det kristne miljø er i opbrud, og at den derfor ikke kun kan fokusere på gudstjenesten i kirken.

Lars Eckerdal understregede, at det er vigtigt, at en undersøgelse af salmerne i gudstjenesten også fører langt uden for gudstjenestens rum. I forlængelse heraf pointerede Folke Bohlin, at selvom salmebøgerne kun sælges til kirkebrug, repræsenterer de dog et repertoire. Også derfor må brugen andre steder end i gudstjenesten også med i undersøgelsen. Hertil føjede

Lars Eckerdal, at gudstjenesten under alle omstændigheder må være salmeforskningens udgangspunkt, da gudstjenesterummet stadig er et af det svenske folks rum, og lignende forhold gør sig gældende i de andre nordiske lande.

Nils-Arvid Bringéus gjorde sig til talsmand for den opfattelse, at ikke alene en undersøgelse af den sungne sang vil være nødvendig, også den privat læste og citerede salme, f.eks. i dødsannoncer, og salmebogen som menneskelig-religiøs genstand skal med. Salmen bruges i dag ved (kirke-) årets højtider, ikke mindst julen, i skolen, ved farlige situationer. Undersøgelsen skal også gælde salmebogen som den 'kedelige' tekstbog, salmen som travesti, i folkekunsten, som nationalsalme m.v.

Nils G. Holm erindrede om, at salmerne betød meget i 1940'erne for soldaterne ved fronterne. Det ville være værd at undersøge, hvilke salmer der bliver brugt på nationale mærkedage og officielle begivenheder som gudstjenesterne i forbindelse med rigsdagens åbning; det har f.eks. vist sig, at de prædikener, der bliver holdt ved rigsdagsåbningen er mere almenreligiøs end ellers hos samme prædikant. Det er også vigtigt at undersøge, hvor og hvornår børnene i dag hører salmerne for første gang, da associationerne i forbindelse med en salme er afhængige af, hvornår og hvordan man møder dem første gang, om det f.eks. sker i forbindelse med julen eller ved en begravelse. I denne sammenhæng vil det sikkert vise sig, at salmeparodierne spiller en større rolle end som så i folks bevidsthed, det samme gør uden tvivl også de tilfælde, hvor traditionelle salmemelodier har fået nye, ikke religiøse tekster. Der er i det hele taget nok at tage fat på; der findes således endnu ingen egentlige salmebogsundersøgelser.

Jan Arvid Hellström fandt, at metodespørgsmålet er meget centralt for den hymnologiske forskning. Det har iøvrigt overrasket ham, hvor intellektuelt betonet salmebogsarbejdet i Sverige har været i betragtning af, hvor følelsesbetinget salmen som en enhed af poesi og musik egentlig er. Religionspsykologisk ekspertise vil være nødvendig, når der skal arbejdes analytisk med følelsessammenhænge. Jan Arvid Hellström havde i sine studier af Wallins salmedigtning kunnet konstatere, at denne omkring 1815-16 skiftede fra intellektualisme til emotionalitet. En poetisk analyse vil være nødvendig i en hymnologisk undersøgelse. Forholdet mellem dogmatik og salmedigtning giver sig efter Jan Arvid Hellströms opfattelse ikke alene udslag i, at man kan illustrere en dogmatik ved hjælp af salmecitater,

men også derved at salmedigtningen og salmesangen ofte opfattes som et rum, hvor man er fri for dogmerne. Iøvrigt bør frikirkernes salmesang også med i undersøgelsen for at afrunde den. Begrænsningen til folkekirkerne er i ligeså høj grad en begrænsning som de tidsmæssige og genremæssige begrænsninger.

Nils Arvid Bringéus afrundede med at konstatere, at salmeforskningen ligesom al anden forskning skal være kontekstorienteret.

Mandag eftermiddag delte man sig først i fagbestemte grupper. Senere samledes man igen i plenum, hvor først rapporter fra gruppedrøftelserne blev fremlagt. hvorefter den almindelige diskussion om projektforslaget 'Salmen i funktion' blev fortsat så længe tiden tillod det.

Den første gruppe, der dækkede flere fagområder, og som bestod af Nils-Arvid Bringéus, Lars Eckerdal, Karl-Johan Hansson, Nils G. Holm og Vagner Lund blev ved fremlæggelsen af resultatet af gruppedrøftelserne repræsenteret af Lars Eckerdal. En stor del af drøftelserne i gruppen var gået med at diskutere projektets titel og den forståelse af projektet, som titlen signalerede. Man havde bl.a. heftet sig ved, at ordet 'funktion' var for snævert i sit betydningsindhold. På Nils-Arvid Bringéus' forslag havde man derfor omformuleret selve projekttitlen til: 'Dejlig er jorden. Et tværvidenskabeligt projekt om salmens rolle i nutidigt kultur- og samfundsliv.' Til denne omformulering svarede, at projektet hovedsageligt skulle udføres ud fra adfærdsvidenskabelige synspunkter. Dette ville igen gøre det naturligt at gennemføre projektet samtidig på flere niveauer: 1) salmen i offentligheden, herunder skolen, 2) salmen i det kirkelige fællesskab, 3) salmen (herunder salmekontrafakter) i foreningslivet, 4) salmen i hjemmelivet, 5) salmen i privatsfæren. Gennem en sådan niveaudelt undersøgelse vil det være muligt at få bestemt salmens plads i nordisk kultur- og samfundsliv. Rent praktisk foreslog gruppen, at man satte et hold til at registrere alle de steder, hvor salmer forekommer og bruges, f.eks. i en uge i september.

Gruppe 2, der skulle beskæftige sig med salmen som litteratur, og som bestod af Steffen Arndal, Svein Ellingsen og Inger Selander, havde valgt Steffen Arndal til rapportør.

Man fandt i gruppen, at det er vigtigt, at det hymnologiske registreringsarbejde bliver fortsat og intensiveret, da en grundig registrering vil være afgørende for gennemførelsen også

af det foreliggende projekt.

Man fandt i gruppen, at det er vigtigt, at det hymnologiske registreringsarbejde bliver fortsat og intensiveret, da en grundig registrering vil være afgørende for gennemførelsen også af det foreliggende projekt. Man fandt også, at der så hurtigt som muligt bør udarbejdes en bibliografi over sekundærlitteraturen, der for de fleste er ret uoverskuelig, ikke mindst når man bevæger sig ud over de snævre nationale rammer.

For selve projektet 'Salmen i funktion's vedkommende skønnede man, at der er nødvendigt at tekstanalysen bliver prioriteret højt ikke mindst som en modvægt mod risikoen for emotionelitet. Tekstanalysen har efter gruppens opfattelse 3 aspekter: 1) en analyse af salmens tekstlige grundstruktur og sammenhæng, både som selvstændig litterær tekst og som en del af det redaktionelle hele, som en salmebog eller en salmesamling er, 2) en analyse af den litterære konvention, som salmen hviler på, hvad angår billedsprog, sprogbehandling m.v., og 3) en analyse af det intuitive, emotionelle, vækkende aspekt, en analyse, der ikke alene skal være litterær, men også teologisk. En salme virker både intellektuelt og emotionelt; i denne sammenhæng skal også salmen ses som en enhed af tekst og melodi.

Da salmerne ikke alene hører til i kirkerummet, men også alle andre steder, hvor der er kristne mennesker, er det nødvendigt, at det ikke alene er salmebøgernes grundstamme af salmer, der er med i undersøgelsen.

På grund af salmeforskningens principielt historiske karakter er en snæver opfattelse af samtidsbegrebet ikke mulig. En undersøgelse af salmens funktion i dag må derfor omfatte hele efterkrigstiden.

Man kunne i gruppen konkludere, at tekstanalysen er grundlæggende i det hymnologiske arbejde. Det er således tekstgrundlaget, der er afgørende for melodiassociationen: ændres tekstgrundlaget, ændres melodiassociationen også, ikke omvendt. Med hensyn til registreringsarbejdet var man af den opfattelse, at det udmærket kan foretages sideløbende med det egentlige forskningsarbejde, idet der vil opstå gensidig inspiration mellem forskning og registrering. Registreringen er en vigtig faktor i det samlede arbejde, da den dels stiller materialet til rådighed for forskningen, dels vil virke samlende på projektet og på Nordhymns arbejde i det hele taget.

Gruppe 3 bestod af teologerne Steffen Kjeldgaard-Pedersen, Jørgen I. Jensen, Åge Haavik, Jan Arvid Hellström og Peter

Balslev-Clausen med Åge Haavik som rapportør.

Man havde drøftet projektets gennemførelse på nordisk plan og overvejet, om der består en inkongruens i det forhold, at der er 5 nordiske lande, men kun 4 forskere til at gennemføre projektet. Man havde også talt om registrering og mente, at en - sideløbende - registrering er nødvendig. I det øjeblik, man optisk kan indlæse hele tekster på EDB, hvilket man er i gang med at undersøge i København, vil der åbne sig helt nye muligheder for den hymnologiske forskning. En sådan registrering, der vil være en naturlig opgave for Nordhymn, vil hurtigt kunne blive et uundværligt redskab for al hymnologisk forskning.

Man ville fra gruppens side anbefale, at projektet 'Salmen i funktion' bliver begrænset til nutidssnittet med reference til situationen omkring 1900. Indholdsmæssigt skal undersøgelsen beskæftige sig med, hvad salmerne og salmebøgerne og dermed henholdsvis forfatterne og redaktørerne giver udtryk for med det, de har skrevet, valgt og vraget. Dertil kommer, at undersøgelsen også bør omfatte, hvordan brugerne oplever salmerne, hvad de opfatter, og hvad de eventuelt lægger i det, de læser og synger.

Thröstur Eiríksson gjorde opmærksom på, at det er vigtigt, at man ikke registrerer forskelligt fra land til land. Folke Bohlin efterlyste en teologiske analyse af melodierne, et ønske Jørgen I. Jensen delte, da salmernes associationssammenhæng er af afgørende betydning for den kirkelige associationsdannelse i det hele taget.

Thröstur Eiríksson gjorde opmærksom på, at det er vigtigt, at man ikke registrerer forskelligt fra land til land. Folke Bohlin efterlyste en teologiske analyse af melodierne, et ønske Jørgen I. Jensen delte, da salmernes associationssammenhæng er af afgørende betydning for den kirkelige associationsdannelse i det hele taget.

Spørgsmålet om den hymnologiske registrering blev uddybet af Steffen Kjeldgaard-Pedersen: 1) man kan tænke sig nationale registre, der koordineres fællesnordisk, eller 2) man kan etablere en fællesnordisk central registrering. Man har allerede gjort erfaringer med EDB-registrering i Lund, og når man er kommet godt i gang med den optiske indlæsning og EDB-registre-

ring i København, vil det være naturligt at tage spørgsmålet op igen til en realistisk drøftelse på nordisk plan i Nordhymns regi.

Gruppe 4, der havde musikken som sit emne, bestod af Hans Bernskiöld, Astrid Svanes Bertelsen, Folke Bohlin, Thröstur Eiríksson, Reijo Pajamo og Elisabeth Wentz-Janacek. Gruppens rapportør var Hans Bernskiöld.

Ud fra det overordnede synspunkt, at melodierne er afgørende for salmernes funktion, havde man opstillet 10 teser: Undersøgelsen skal omfatte 1) Mødet mellem tekst og melodi, 2) Menighedens brug af melodierne og reaktion på indførelsen af nye melodier, 3) Spørgsmålet om, hvor indlæringen af salmerne og deres melodier sker i dag, 4) Salmemelodiernes arrangement og harmonisering, opførelsespraksis og tekniske indlæring, 5) Salmernes oplevelsessammenhæng: 'Stille nat' som muzak, salmeforspil som stemningsskaber o.lgn., 6) Muligheden for, at der findes en sammenhæng mellem melodi-indlæring og bestemte stilarter, 7) Salmebogskommissionernes rolle, 8) Forholdet mellem det sangbare og det populære, 9) Spørgsmålet, hvad det er, der gør en sang til en sang og en salme til en salme, 10) Spørgsmålet om, hvorvidt musikken kan have iboende etiske kvaliteter.

Med hensyn til, hvad der hører til nutiden, var man i gruppen enige om, at det måtte være alt, hvad der findes i nulevende personers erindring. Derfor må traditionen spille en fremtrædende rolle i undersøgelsen, selvom man holder sig til en undersøgelse af forholdene i dag. Med hensyn til registreringen havde man overvejet, om det vil være muligt at holde sig til en registrering af de særligt nordiske melodier.

I den efterfølgende diskussion gjorde Torben Schousboe opmærksom på, at spørgsmålet om stilarter også er et spørgsmål om hvilke musikinstrumenter, der hører naturligt sammen med hvilke stilarter. Folke Bohlin gav udtryk for det ønskelige i, at der blev udarbejdet en nordisk Zahn, hvor alle nordiske salmemelodier fik deres eget nummer uafhængigt af de tekster, de blev brugt til. Elisabeth Wentz-Janacek og Jan Arvid Hellström gjorde opmærksom på massemediernes rolle, der er afgørende i dag. Jan Arvid Hellström pegede yderligere på det forhold, at en melodi kan bære en tekst eller tage livet af den. Melodiens sangbarhed er i denne forbindelse erfaringsmæssigt af afgørende betydning. Folke Bohlin opfordrede til, at der i forbindelse med projektet bliver gjort studier over salmer, der har fået to eller flere

melodier.

Før plenumdiskussionen efter de fire grupperapporter sammenfattede Karl-Johan Hanssom som ordstyrer resultatet af gruppearbejdet i en konstatering af, at der var almindelig enighed om, at en bibliografi var ønskelig, og at en registrering var nødvendig for projektets gennemførelse. Lars Eckerdals projektbeskrivelse står stadig som projektets udgangspunkt, idet projektet dog har fået en ny titel og et nyt tidsperspektiv, nemlig nutiden, d.v.s. 1990, eventuelt hele nutiden siden ca. 1950, med et snit ca. år 1990 til sammenligning.

Torben Schousboe havde overvejet, i hvor høj grad salmernes liturgiske sammenhæng har været inddraget i projektplanlægningen. Jørgen I. Jensen bemærkede hertil, at for at understrege hymnologiens egenart er der tradition for at se bort fra dens sammenhæng med liturgien, men den almindelige kontekstualiseringsinteresse vil med sikkerhed føre til en inddragelse af liturgien.

Nils Arvid Bringéus interesserede sig for sit vedkommende for, hvad der fra forskellig side vil kunne henføres til 'funktionsbegrebet'. I denne forbindelse havde han med interesse fulgt den afintellektualisering, der har fundet sted i den svenske kirke, og som f.eks. kunne iagttages i den nye salmebog. Det er tydeligt, at brugeraspektet er trådt i forgrunden. Hertil bemærkede Åge Haavik, at selvom funktionsbegrebet signalerer et nyt 'greb' på (- om -) hymnologien, har de traditionelle hymnologiske discipliner stadig deres centrale plads i den hymnologiske forskning, et synspunkt, som Lars Eckerdal var enig med ham i.

Torben Schousboe havde spurgt om sammenhængen med liturgien, fordi salmens sammenhæng enten er liturgisk eller ikke-liturgisk. Den afliturgisering af salmerne og salmesangen, som man har været vidne til, hænger efter Torben Schousboes opfattelse sammen med indførelsen af bestemte melodyper. I en konkretisering af det foreliggende projekt må den liturgiske sammenhæng indgå som primær i forhold til salmernes ikke-gudstjenestelige brug for slet ikke at tale om den åndelige sang. Nils Arvid Bringéus føjede til, at liturgien er ændret forbløffende meget i løbet af de senere år, og at man i dag kan tale om en udtalt liturgisk generationskløft i den svenske kirke. Lars Eckerdal gjorde opmærksom på, at hvor han i sin projektbeskrivelse taler om udførelsespraksis hører liturgien også med.

Tirsdag formiddag den 27. marts samledes symposiedeltagerne først i nationale grupper, hvor man overvejede mulige medarbejdere ved projektet. Disse overvejelser resulterede i en lang række navneforslag både med henblik på forskerstillinger, nationale arbejdsgrupper og egentlige styringsfunktioner. Ingen af de nævnte personer var blevet spurgt på forhånd om deres interesse i at blive knyttet til projektet, men samlet repræsenterer de den kreds af forskere i de fem nordiske lande, som projektet principielt - og reelt - udgår fra.

Inden man var gået i de nationale grupper havde alle deltagere sunget 'Dejlig er jorden' udenad hver på sit sprog. Efter gruppearbejdet og plenumrapporterne, der formede sig som en præsentation af de anførte forslag til medarbejdere ved projektet, indledtes de afsluttende drøftelser med Lars Eckerdals konstatering af, at hidtil var der blevet talt om, hvad der var blevet gjort, nu skulle der tales om, hvad der skulle ske.

Torben Schousboe mente, at forskningsgenstanden skulle præciseres yderligere i den endelige ansøgning, og han gjorde i denne forbindelse opmærksom på forskellige problemer, som ville få indflydelse på den endelige udformning af projektet: 1) Salmebøgerne er ofte mere litterære antologier end liturgiske bøger. 2) En gudstjeneste i Danmark er, tildels i forlængelse heraf, mere et kirkeligt møde end en liturgisk oplevet gudstjeneste. I erkendelse heraf vil konsekvensen af tingenes tilstand være, at alle religiøse sange, der er udgivet og brugt i projekt-perioden skal med. 3) Det er melodierne mere end teksterne, folk hæfter sig ved, hvorfor melodierne skal stå centralt i undersøgelserne. Torben Schousboe anbefalede iøvrigt, at man tilstræbte en 6-årig brugsperiode for den 3-årige ansøgning, hvilket igen betød, at han anbefalede ansættelse af halvtidsforskere.

Karl-Johan Hansson fandt også, at Lars Eckerdals projektforslag skulle præciseres og konkretiseres. Adfærdsvidenskaberne var efter hans opfattelse nødvendige til at indfange salmernes/salmebraugernes følelsesmæssige side. Åge Haavik forudså, at det vil være nødvendigt at indrette den endelige projektbeskrivelse ud fra den kendsgerning, at forholdene i Norge-Sverige-Finland på mange områder var ensartede i forhold til Danmark.

Lars Eckerdal var sympatisk overfor tanken om, at de 3 projektår bliver strakt til 6 brugsår ved hjælp af deltidsstillinger, når blot det er de samme forskere, der er knyttet til hele projektet hele perioden igennem. I modsætning til de traditio-

nelle hymnologiske fag, teologi, musikvidenskab og litteraturvidenskab, er der ingen forhåndenværende hymnologisk ekspertise indenfor de nye adfærdsvidenskabelige fag, hvorfor det er nødvendigt, at de prioriteres i forhold til de 'gamle' fag. Nils-Arvid Bringéus understregede, at salmernes brugssituationer er det centrale område i det foreliggende projekt, hvilket er grunden til, at adfærdsvidenskaberne er nødvendige.

Karl-Johan Hansson pegede på, at Nils-Arvid Bringéus' niveaudeling af projektet vil løse de fleste både principielle og praktiske problemer i forbindelse med det. En af fordelene vil være den, at de nationale arbejdsgrupper i så fald kan tage fat, hvor man skønner, det er mest naturligt. Karl-Johan Hansson mente iøvrigt, at 'rolle' vil være et bedre ord end 'funktion', og at de adfærdsvidenskabsfolk, der bliver knyttet til projektet på forhånd har et vist kendskab til hymnologi. Med hensyn til de nationale arbejdsgrupper var Karl-Johan Hansson af den opfattelse, at de ikke skal arbejde selvstændigt, men sammen med de ansatte forskere.

Lars Eckerdal præciserede arbejdsgruppernes opgaver til først og fremmest at dreje sig om projektets indledende og afsluttende faser, hvor arbejdet skal forberedes og defineres, og hvor der skal drages konklusioner på baggrund af det udførte projektarbejde, begge dele i tæt samarbejde med de ansatte forskere. På Jørgen I. Jensens spørgsmål, om denne model ikke vil komme til at betyde, at den største del af arbejdet vil komme til at foregå i forbindelse til de universitetsinstitutter, hvortil forskerne typisk vil være knyttede i forvejen, svarede Lars Eckerdal, at det var hans opfattelse, at det vil være sådan.

Folke Bohlin gjorde opmærksom på, at det vil være de ansatte forskeres opgave at få fremskaffet de data, der skal lægges til grund for både de enkeltfaglige og de tværfaglige analyser. Arbejdsgruppernes skrevne bidrag skal primært fremgå af referaterne af deres drøftelser. Det tværvidenskabelige skal være indarbejdet i de enkelte undersøgelser, indsamling af materiale, interviewundersøgelser o.lgn., og ikke i forskernes faglige afhandlinger, der skal lægges ved siden af hinanden.

Karl-Johan Hansson understregede, at det var vigtigst at overveje det nordiske samarbejde, både med hensyn til principper og praksis. Projektet vil næppe volde de store problemer på nationalt plan, men der kræves både et effektivt tilsyn og en effektiv styring på det nordiske plan for at få samarbejdet til

at fungere.

Åge Haavik påpegede i denne forbindelse, at Lars Eckerdals projektbeskrivelse vil være det nødvendige udgangspunkt både for projektet og for ansøgningen om støtte til det. En væsentlig forudsætning for projektet er den kendsgerning, at der i alle de nordiske lande findes autoriserede salmebøger. Det er disse salmebøger og de salmer, de indeholder, projektet gælder. Enkelte centrale åndelige sange og den rolle de har spillet vil også kunne inddrages i undersøgelsen, men i virkeligheden kun som de undtagelser, der bekræfter reglen.

Nils-Arvid Bringéus gav som sin personlige opfattelse udtryk for, at undersøgelsen uden tvivl vil resultere i en påvisning af, at salmerne har større betydning, end man på forhånd skulle tro.

Steffen Kjeldgaard-Pedersen afrundede formiddagens drøftelser og dermed forhandlingerne på det tredje Magleås-symposium om aktuel hymnologisk forskning ved at konstatere, at der under både de formelle og de uformelle drøftelser var fremkommet megen og konstruktiv kritik af den fremlagte projektbeskrivelse. Nordhymns styrelse vil nu på baggrund af denne kritik være i stand til at formulere en endelig ansøgning til NOS-H og NOS-S. Et kommende symposium vil få til opgave at tilrettelægge den praktiske gennemførelse af projektet.

Efterfølgende BILAG I - XII (Bilaga I: "Dejlig er jorden" etc.)
er den endelige udformning af projektbeskrivelsen.

Styrelsen

Institut för Kirkehistorie

Købmagergade 44-46

DK-1150 København K

"Dejlig er jorden"

Ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv

Projektansökan har utarbetats inom NORDHYMN – Nordiskt Institut för Hymnologi.¹ I redogörelsen för projektet redovisas forskningsuppgiften och syftet (1), bärande principer för projektet (2) samt motiv som har styrt projektets inriktning (3) och undersökningsnivåer (4). Sedan projektorganisationen beskrivits (5) avslutas redogörelsen med den ekonomiska kalkylen (6).

1 Uppgiften och syftet

1.1 *Uppgiften* för det tvärvetenskapliga internordiska treårsprojektet "Dejlig er jorden" är att *komparativt undersöka psalmens roll i nutida kultur- och samhällsliv i de fem nordiska länderna*.

En *tvärvetenskaplig* och *internordisk* uppläggning hör till projektets nödvändiga förutsättningar för att uppgiften skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Bäggedera hör till de insikter som drivit nordiska hymnologer att bilda NORDHYMN (cf appendix 1).

Med "*psalm*" menas här sång – text och melodi – som har varit eller har blivit införlivad med en eller flera av de nordiska folkkyrkornas officiella psalmböcker. Termen "*roll*" har en inklusiv betydelse och avser psalmens funktioner som medium för de nordiska folkens religiösa liv. Fokuseringen av funktioner kräver inventeringar avseende *var*, i vilka sammanhang som psalm förekommer och används idag, *vilka* psalmer som brukas samt *hur* de används. Av intresse är bland annat om hela texter eller enstaka strofer nyttjas, om de utgör läs-/inskriftions- respektive sångtexter, hur de gestaltas musikaliskt.²

Bearbetningen av inventeringsresultaten skall söka förklaringar till *varför* psalmen som nutida bruksvara har fått registrerade funktioner. Med "*komparativt*" studium avses i första hand jämförelser mellan de nordiska länderna. Bruksaspekten kräver dock att de nutida företeelserna studeras i ett historiskt perspektiv.

1.2 *Syftet* med det treåriga forskningsprojektet, inriktat på de i traditionell hymnologisk forskning mycket förbisedda funktionsaspekterna, är att

- vinna ny hymnologisk kunskap som skall dokumenteras i forskningsrapporter, producerade av anställda forskare samt av forskare som inom ramen för andra befattningar deltar i projektarbetet;

- lämna bidrag till förståelsen av religionen som kultur- och samhällsfaktor genom studiet av psalmanvändning alltifrån offentlig till privat sfär; och att därvid

¹ Institutet presenteras i appendix 1: NORDHYMN – uppgift och verksamhet. Framställningen avslutas med en kort redogörelse för förarbetet till projektansökan

² Text allsång, kör/försångar- och alternatimpraxis, ackompanjemang, enbart instrumentalt utförande etc.

- vinna metodologiska kunskaper och erfarenheter av interdisciplinärt och internordiskt samarbete kring forskningsföremålet; samt
- klarlägga de såväl ämnesspecialiserade som tvärvetenskapliga forskningsinsatser som fortsättningsvis krävs för att genomföra NORDHYMNS forskningsprogram om psalm och sång i de nordiska folkens liv under de senaste två seklerna.³

2 Projektets grundförutsättningar

2.1 *Internordisk karaktär.* Projektet skall formellt och reellt vara internordiskt. Poängen är inte att skaffa nordiska hymnologer ett gemensamt 'paraply' för diverse arbetsinsatser. Forskningsuppgiften kräver ett projekt, där temat behandlas i ett nordiskt sammanhang. Därmed skapas hittills enbart sporadiskt utnyttjade förutsättningar för att se såväl gemensamma som nationellt och regionalt avvikande drag inom ett Norden, som i ett internationellt perspektiv bildar ett kulturellt och sociologiskt relativt avgränsat och enhetligt 'livsrum' för psalm och andlig sång.

För den valda tidsperioden (nedan s 4) finns redan en del traditionell hymnologisk forskning, om än ojämnt fördelad, och därtill en viss dokumentation av nutida psalmanvändning i några länders kyrkoliv. Detta ger gynnsamma förutsättningar för projektet. Genomförandet kräver dock att inventeringarna av psalmbruket kompletteras med likvärdiga studier och med undersökningar som rör andra användningsområden – och detta inom hela det nordiska 'rummet'.

2.2 *Komparationsmetoden.* Under planeringsarbetet har det på olika sätt blivit klart, att det hymnologiska forskningsprogrammet i första hand måste praktisera komparationsmetoden.⁴ Likheter och skillnader mellan de nordiska länderna behöver kartläggas och analyseras. Väsentligt är att samtidigt kartlägga och analysera kontinuitet och förändring över tid. Psalm/andlig sång kan betraktas dels som uttryck för en mångfasetterad kulturell och samhällsprocess, dels som en alstrings- eller drivkraft i processen. Bägge aspekterna måste anläggas vid tolkningen av psalmfunktionen. Även om forskningsprojektet inriktas på nutida psalmbruk, måste historiska perspektiv anläggas för att belysa frågan, om och på vad sätt psalmen alltså utgör ett kunskapskapital för hela livet.

När projektet genomförs får komparationsmetoden ännu en tillämpning. Inventeringen av psalmbruk inom olika användningsområden, alltifrån det offentliga livet till privatlivet (nedan s 5), skall vid bearbetningen föras vidare genom olika slag av jämförelser mellan sfärerna. Det är en förutsättning för en nyanserad och konturskarp teckning av psalmens roll i nordiskt kultur- och samhällsliv.

2.3 *Interdisciplinärt samarbete.* Projektet måste läggas upp och genomföras tvärvetenskapligt, eftersom problemet kräver detta. Detta påstående sammanfattar argumenteringar längs två linjer.

Tonvikten på interdisciplinärt samarbete är dikterad av NORDHYMNS generella krav på hymnologisk forskning. Institutet vill verka för att det arbetssättet blir praktik och inte enbart ett ideal. Ett sådant har uppställts av hymnologer långt innan begreppet 'tvärvetenskaplighet' kom i svang. Det är lättförklarligt. Redan en ytlig kunskap om psalm och andlig sång ger vid handen att psalm/andlig sång definitionsmässigt är en storhet där text och melodi utgör grundkomponenter i en större enhet. Teologiskt, litteraturvetenskapligt eller musikvetenskapligt inriktade studier behandlar därför endast *delaspekter* på psalm/andlig sång 'i sig'. Definitions- och bruksmässigt är psalm/andlig sång därtill en bruksvara och som sådan måste den undersökas i ljuset av fler human- och samhällsvetenskapliga discipliner än de hittills gängse. Den tvärvetenskaplighet NORDHYMN vill främja innefattar dels forskningsinsatser med skilda ämnesmässiga och metodiska inriktningar, dels ett interdisciplinärt samarbete som tillåter korsbefruktningsmöjligheter mellan olika forskningstraditioner och me-

³ Se appendix 1 s 2.

⁴ Cf programskissen för NORDHYMN i Hymnologiske Meddelelser 1989:2 s 127.

todologier. Bäggedera behövs för att det skall bli möjligt att nå en eftersträvad "helhetlig förståelse"⁵ av psalmens roll.

Det generella kravet på tvärvetenskaplighet har därtill fått sin speciella tillämpning i det aktuella projektet. Inriktningen på bruksaspekter förutsätter olika beteendevetenskapliga insatser samtidigt som en del funktionsfrågor bör bearbetas inom ramen för 'traditionella' hymnologiska discipliner. I analys- och tolkningsprocessen är det angeläget, om inte nödvändigt, med direkt samarbete mellan forskare representerande skilda fack.

Eftersom vi saknar erfarenheter av tvärvetenskapligt hymnologiskt arbete, får projektet experiment- eller pilotkaraktär. Inom de nordiska länderna finns inga hymnologiska studier som genomförts i samverkan mellan företrädare för olika specialiteter. Veterligen finns inga reella exempel på detta ens inom det internationella forskarsamhället. De bästa och mest näraliggande analogierna erbjuder de projekt för psalmboksförnyelse som har genomförts eller inletts i de fem nordiska folkkyrkorna, i Sverige delvis under ekumeniskt samarbete.⁶ Psalmkommittéernas ledamöter och anlitade ämnesexperter har skaffat sig en viss erfarenhet av interdisciplinär samverkan. Sådana rön kan gagna NORDHYMN-arbetet genom att några personer som har varit involverade i psalmboksarbetet förutsätts delta i vårt projekt. Vi hoppas dock att mer systematiskt få bygga upp kunskaper om former för ett sådant tvärvetenskapligt hymnologiskt arbetssätt som forskningsföremålet kräver.

3 Inriktningen på psalmfunktioner i dag

3.1 *Pragmatiska avgränsningar.* NORDHYMNs forskningsprogram gäller 'psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv'.⁷ Treårsprojektet omfattar endast psalm och enbart nutida psalmbruk. De kraftiga begränsningarna är pragmatiskt betingade: allt kan inte göras på en gång, någonstans måste man börja. Särskilda skäl talar emellertid för den valda uppläggningsen.

3.2 *Inriktningen. på 'psalm'* Av två skäl begränsas undersökningen till 'psalm' i betydelsen (cf s 1) sång intagen i en eller flera av de nordiska folkkyrkornas psalmböcker.

För det första vinns en entydig och hanterlig definition. Med denna inkluderas sångtexter och -melodier av högst varierande slag, t. ex ålders-, stil- och genremässigt.⁸ Detta måste bedömas som mycket värdefull för vår bruksundersökning.⁹

För det andra medför avgränsningen till 'psalm' enligt vår definition att åtskilligt förarbete redan har utförts. Dels har tidigare hymnologisk forskning oftast gällt just sådan 'psalm'. Dels finns ett delvis bearbetat primärmaterial om psalmanvändning och -värdering tack vare folkkyrkornas psalmboksarbete.¹⁰ Mätningarna gäller psalmens 'kyrkliga' användning. Denna behöver likväl kartläggas ytterligare¹¹ och inventeringar som gäller andra användningsområden är nödvändiga. Men inte desto mindre kan det berörda 'förar-

⁵ Citatet är nyckelordet i den målbeskrivning som anges i programskissen ibm s 126.

⁶ Ny psalmbok (text och musik) finns i de lutherskt präglade folkkyrkorna i Finland (finskspråkig 1987 och svenskspråkig 1987), Norge (1985) samt Sverige (1986, inkluderande ekumenisk psalmboksdel, 325 nummer, gemensam för femton kyrkor/trosgemenskaper). I den danska och den isländska folkkyrkan har en revision av de nu auktoriserade psalmböckerna (1953 resp 1972) inletts. För Danmarks del har kirkeministeriet 1989 anslagit medel för förberedande undersökningar, i Islands kyrka tillsattes en psalmkommitté 1987.

⁷ Se appendix 1 s 2.

⁸ Se appendix 1. Begreppen måste givetvis kvalificeras. Så måste t ex en psalms 'ålder' räknas från tillkomsttiden men dessutom från den tidpunkt då den införlivades med psalmboksbeståndet. Till saken hör att det ofta föreligger betydande skillnader mellan en psalms text- och melodihistoria.

⁹ Vid analysen kan materialet naturligt skiftas efter sådana variabler som antytts i föregående not.

¹⁰ Som led i nutida psalmboksförnyelser har finländskt, norskt och svenskt frekvens- och skattningsmaterial insamlats och delvis bearbetats. Motsvarande inventeringar har igångsatts i Danmark och kan förutses på Island. – Till skattningsmaterialet hör även mängden av remissyttranden över psalmboksförslag.

¹¹ Främst beträffande olika aspekter på musikalisk utförandepraxis. En pilotundersökning av svensk utförandepraxis är under förberedelse.

betet' utnyttjas i projektet. Relativt snabbt kan arbetet med just 'kyrkligt' psalmbruk avancera till en tvärvetenskaplig analys av föreliggande mätresultat för att avlocka kvantitetsdata kvalitativa informationer. Eftersom modeller för ett interdisciplinärt hymnologiskt tolkningsarbete saknas, är det bra att omgående kunna ta itu med den uppgiften.

3.3 Nutidsinriktningen. Under vårt förarbete har ett långt tidsperspektiv framträtt som ett grundkrav på hymnologisk forskning (ovan s 2). Det har relevans även för det aktuella projektet. Komparation över tid ger möjligheter att spåra funktionsmönster och kontinuitets- och förändringsmekanismer.

Men projekttiden är enbart tre år. En lösning kunde vara att arbeta med nuskiktet samtidigt som valda äldre tidsskikt fick tjäna som referenspunkter – i det längsta övervägdes den modellen under planeringen.¹² Till slut ansågs dock en begränsning till nuskiktet vara mest ändamålsenlig.

Begränsningen innebär inte att vi har avskärmat oss från historiska perspektiv. Den betyder enbart, att det har ansetts klokast att inte splittra krafterna utan koncentrera dem på nuskiktet.

'Nutid' kan och bör definieras relativt öppet, inte alltför mekaniskt. Innebörden kan anges genom hänvisningen till de fem folkkyrkornas nu gällande psalmböcker fastän de inte har fastställts samtidigt.¹³ Tidsperioden blir likartad, om psalmtraditionens utveckling anförts. Fram emot 1960-talet blev nya teologiska, litterära och i synnerhet musikaliska ideal allt tydligare. Strävandena gällde en restaurerad 'kyrkovisa' – de manifesterades bland annat i en gemensamt utarbetad nordisk koralbok 1960 – och en restaurerad sångpraxis.¹⁴ 1960-talets så kallade 'visvåg' bar å andra sidan fram nya temata, behandlade efter nya litterära och musikaliska formkrav; med vågen följde genre- och stilkollisioner samt konflikter bottnande i skilda ideal för utförandepraxis.¹⁵ Tidsavsnittet kan även ringas in på ett sätt som är högst intressant och relevant då psalmbruk skall undersökas. Under 1960-talet blev 'den pastoralliturgiska rörelsen' påtagligt etablerad internationellt och även i nordiskt kyrkoliv.¹⁶ Det är därför befogat att pröva i vad mån psalm – av äldre och nyare snitt – också i det förnyelsearbetets 'nutid' framstår som folkligt förankrad religiös bruksvara, och hur förhållandena har utvecklat sig inom de fem nordiska länderna.¹⁷

4 Undersökningsnivåer inom kultur- och samhällslivet idag

4.1 Psalmens 'livsrum' och 'roller'. Kyrkorummet är en given hemvist för psalmen, men detta är inte psalmens enda livsrum i nordiskt kultur- och samhällsliv.¹⁸ För äldre tid brukar man räkna med tre brukssfärer: sockenkyrkan, skolan och hemmet. Fastän förhållandena inte har utvecklats likformigt i de nordiska länderna, kan man ändå allmänt sett tala om gemensamma nutida förhållanden. Hem och skola utgör inte självklara livsrum för psalmen. Kyrkorummet utgör inte heller ett självklart livsrum för de nordiska folken.

Det antydda betyder inte att psalmen skulle ha förlorat sina funktioner i de nordiska folkens liv. Men viktiga förändringar har inträffat. Som tidigare finns även idag ett kyrk-

¹² Olika saksål motiverade att sekelskiftena 1800 och 1900 valdes till jämförelsepunkter över tid.

¹³ Drygt tre decennier ligger mellan den äldsta (1953) och den yngsta boken.5(1987). Cf ovan not 5.

¹⁴ Kören snarare än orgeln skulle leda och stödja en menighetens rytmiskt livfulla sång, alternativmetoden, varierade orgelsatser och (obligata) stämmor för andra instrument skulle stimulera sånglusten.

¹⁵ Hit hör modellen med försångare (solister/grupper) och menighetens refrängsång, likaså musikaliskt understöd av gitarr, rytmssektion etc; med 'visvågen' blev pianot ett nytt kyrkoinventarium.

¹⁶ Med 'gudsfolkstanken' som kod för den fundamentalteologiska motiveringen och under stickord som 'aggiornamento' och 'indigenisation' eftersträvades folkliga former för gestaltningen av existentiell, 'livsnära' liturgi.

¹⁷ Projektets nutidsinriktning tillåter inte de jämförelser över tid som får genomföras senare.

¹⁸ Vi talar om psalmen. Det kan däremot antas att psalmboken idag har blivit en liturgisk bok med huvudsaklig funktion i gudstjänstrum, vilka befolkas mer regelbundet enbart av minoriteter inom de nordiska folken. Cf appendix 1.

ligt psalmbruk, som dock inte utan vidare sammanfaller med det traditionella. Det förefaller som om psalmen idag har fått nya uppgifter utan kyrklig förmedling och utanför kyrklig kontroll: i etermedias 'religiösa' och andra program, i populärmusiken, i musikindustrins utbud av ljudkulisser till handeln (t ex julkommersens Stilla natt) etc – ibland med, ibland utan text. Om sångerna i dessa fall uppfattas som 'psalmer' eller som 'låtar' bland alla andra är oklart. Klart är att psalmen förutom alltjämt existerande kyrkliga funktioner har tilldelats ny(a) uppgift(er). Men det är outrett, vilka roller psalmen bär upp i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv.

4.2 Fem brukssfärer. Säkra besked om psalmens nutida livsrum föreligger först då projektet har genomförts. Men det är både möjligt och nödvändigt att lägga upp arbetet utifrån en enkel social nivåhierarki inom kultur- och samhällslivet enligt följande:

- Det offentliga livet. – Nu som förr kan psalmen ha funktion(er), främst vid särskilda manifestationer av offentligt liv på nationell bas (t ex vid parlamentets öppnande), regionalt (t ex vid rättsliga institutioners inledningssejour) och lokalt (t ex skolans jul- och sommaravslutningar).

- Kyrkogemenskapernas liv. – Formellt hör folkkyrkorna otvivelaktigt till den förra nivån, men det finns goda skäl att till en särskild kategori föra samman folkkyrkorna och andra trosgemenskaper, som efterhand har etablerat sig efter olika mönster i de nordiska länderna. Psalmfunktioner är jämförelsevis mer kända på denna nivå, men åtskilligt behövs göras för att kvalificera kunskaperna.

- Föreningslivet. – Även om denna nivå inte saknades i äldre tiders samhällsliv (gillen/skrån), är den numera lika viktig som differentierad ('från fackförening till syjunta'). Psalmfunktioner inom denna sfär är högst fragmentariskt kända. Till inslagen hör den intressanta, mångtydiga psalmparodin och -kontrafakten, meningslös utan en förutsatt psalmkunskap.

- Familjelivet. – Denna nivån är lika relevant i nutiden som förr, vilket dock inte innebär att den förblivit oförändrad. Grovt summerat har området snävat in på två fronter. Dels är det ofta förminskat till kärnfamiljens personkrets utom vid en del av årets och än mer livscykelns högtider, då släktkretsen snarast är vidare än förr. Dels förefaller familjelivets område att avgränsas på sådant sätt att ett särskilt utrymme reserveras, i synnerhet till vardags, för:

- Privatlivet. – Åtskilligt tyder på att privatsfären har fått en mer framskjuten betydelse än (den trängre) familjekretsen vad gäller former för religiöst liv både inom och utom hemmets väggar. Det förefaller som religionen har blivit privatsak – med eller utan ideologiska övertoner – även inom hemmet, varför integriteten kräver att individen lämnas i fred med sitt religiösa liv. Troligen finns dock stora olikheter härvidlag både inom och mellan de nordiska länderna.

4.3 Disciplinhierarki. I det tvärvetenskapliga samarbetet måste disciplinernas betydelse växla allt efter den brukssfär som undersöks och den frågeställning som behandlas. För flera aspekter på psalmbruket i kyrkogemenskapernas liv är liturgivetenskapen ett givet huvudämne samtidigt som andra ämnen är vitala som hjälpvetenskaper; fokuseras föreningslivet är snarare (religions)beteendevetenskapliga discipliner centrala, etc. Projektets styrka ligger i den samlade ämneskompetensen.

5 Projektorganisationen

5.1 Utgångspunkter. Diskussionerna om projektets organisation har bestämts av ambitionen att dels vinna ny kunskap genom en tvärvetenskaplig, komparativ undersökning av psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv och att dels nå metodologiska insikter av vikt för senare etapper i NORDHYMNs forskningsprogram (cf ovan s 2).

Den ambitionen kunde tas till intäkt för en uppläggnings med fem nationella, parallellt arbetande tvärvetenskapliga forskarlag, som under arbetets gång utväxlar och stämmer av

delresultat vid återkommande symposier. En personellt och ekonomiskt så resurskrävande organisation har dock inte föresvävat oss. Även om den skulle ha varit möjlig, vore den inte bra som inledning till internordisk tvärvetenskaplig hymnologisk forskning. Exempelvis bör man såväl nationellt som internordiskt kunna dra nytta av bra och dåliga erfarenheter efterhand som de görs. Detta talar för en liten och smidig basorganisation. Samtidigt förutsätts en bred specialistkompetens i forskarlagen och täta förbindelser mellan dem.

Med dessa utgångspunkter har följande organisationsmodell utkristalliserats.

5.2 Organisationsmodell

Projektet byggs upp på såväl nationell som nordisk bas. Nationellt bygger projektet på personella och ekonomiska resurser inom den reguljära universitetsorganisationen. För den nordiska kontinuerliga samordningen och avstämningen krävs däremot särskilda projektmedel. Med dessa bekostas dels några få forskartjänster, dels olika slag av kostnader för kommunikationen mellan de nationella forskarlagen.

Det bör konstateras att vår ansökan om ekonomiska medel inte gäller forskningsprojektet i dess helhet utan enbart de sistnämnda speciella kostnaderna för det nordiska samarbetet. Dessa är de enda som tas upp i projektkalkylen. Vi har sålunda inte beräknat de stora dolda projektkostnader som bestrids genom ordinarie universitetsanslag.

Härutöver bör följande antecknas:

- *Anställda forskare.* Vi anser det nödvändigt att kunna anställa några väl kvalificerade forskare (doktorer eller motsvarande) för utredningsuppdrag. Eftersom projektet gäller psalmen som bruksvara, behöver projektet litteratur- och musikvetenskaplig samt teologisk kompetens men det är i första hand forskare med (religions)etnologisk och -sociologisk inriktning som behöver anställas för olika typer av inventeringar. Vi har stannat vid att begära anslag som motsvarar kostnaderna för fyra heltidsbefattningar under tre år. Detta är uttryck för olika slags hänsyn till vad som är rimligt och lämpligt.

De anställda forskarna måste vara beredda att utifrån sina specialiteter delta i projektarbetet inom hela det nordiska rummet. Om t ex en anställd religionssociolog är stationerad i Helsingfors, innebär det inte att han/hon kan begränsa sig till forskningsinsatser i Finland. Även om de anställda forskarna är bosatta i olika länder, är de anställda för att tillsammans bilda ett forskarteam i ett nordiskt projekt. Det är angeläget att de åtminstone en gång per kvartal håller gemensamma arbetsmöten. Platsen bör växla, så att de i anslutning till mötena i tur och ordning träffar de nationella arbetsgrupperna (cf nedan).

Forskartjänsterna bör tillsättas i nordisk konkurrens. Nationell spridning är önskvärd, men det önskemålet måste underordnas kvalitetshänsynen.¹⁹

Utkast till befattningsbeskrivningar bifogas.²⁰ Det skall dock framhållas att arbetet med beskrivningarna inte har avslutats.

- *Nationella tvärvetenskapliga arbetsgrupper.* I de enskilda nordiska länderna bildas nationella arbetsgrupper vars medlemmar bör representera relevanta discipliner och olika forskningstraditioner. Arbetsgrupperna kan även karakteriseras som lokala referensgrupper åt projektets anställda forskare. Gruppens medlemmar skall kontinuerligt kunna samlas till seminarier ägnade åt tvärvetenskaplig belysning och diskussion av problem som aktualiseras i forskningsarbete, utfört av projektets anställda liksom övriga medarbetare. Arbetsgruppens seminarier utgör därför ett viktigt led av forskningsprocessen.²¹

De nationellt baserade referensgrupperna utgör kuggar i det internordiska projektet. För avstämning och gemensam diskussion av särskilt metodologiska frågor och vägval måste det finnas utrymme för kortare årliga arbetskonferenser.

- *Nordisk ledningsgrupp.* För projektet krävs en nordisk ledningsgrupp med det övergripande ansvaret för samordning av forskningsinsatserna och för gemensam kurshåll-

¹⁹ Om en välkvalificerad intressent inte kan frigöra sig för heltidstjänst, bör det finnas möjlighet att träffa avtal om reducerad tjänstgöringsskyldighet under förlängd kronologisk tid.

²⁰ Appendix 2: Projektet "Dejligen er jorden". Tentativ beskrivelse af de fire forskerstillinger.

²¹ Forskande arbets- och referensgrupp förutsätts också i det eller de land som inte har någon 'egen' anställd forskare.

ning. Bägge uppgifterna är av avgörande vikt för projektet. Ledningsgruppen bör därför rekryteras ur de nationella arbetsgrupperna för att sörja för direktförbindelser mellan de nationella grupperna och ledningsgruppen. Den senare måste samlas med relativt täta intervall för uppföljnings- och planeringsarbete, efter behov även för överläggning med en nationell arbetsgrupp och/eller anställda forskare.

5.3 Projektarbetets redovisning. Inledningsvis (s 1f) markerades ett trefaldigt projektmål: att vinna ny hymnologisk kunskap, dokumenterad i rapporter, därtill metodologiska kunskaper och erfarenheter av tvärvetenskapligt internordiskt hymnologiskt arbete samt insikter för att kunna prioritera uppgifter i det fortsatta arbetet.

Redovisning av de bägge sistnämnda punkterna kommer i varje fall i första hand att ske till anslagsgivare. Det kan förutsättas att huvudsynpunkter även kommer att successivt offentliggöras i Hymnologiske Meddelelser.

Beträffande den första punkten räknar vi med två typer av dokumentation: dels monografier författade av anställda forskare, dels uppsatser, i första hand skrivna av ledamöter i projektets nationella arbetsgrupper.

Det förefaller inte rimligt att nu spekulera i dokumentationens omfattning. Anslagsansökan omfattar därför ingen budget för publiceringskostnader.

6 Ekonomisk kalkyl för projektet

Kalkylen gäller enbart de uppenbara kostnaderna för vårt treårsprojekt. Som tidigare noterades (s 7) förbigår vi helt de dolda kostnader, som belastar de reguljära universitetsanslagen.

• Lön till anställda forskare (4 x 300.000 dkr)	1.200.000 dkr/år
• Forskarnas arbetsmöten (resor etc)	150.000 dkr/år
• Forskningsresor etc för forskarna	200.000 dkr/år
• Referensgruppernas gemensamma konferenser	75.000 dkr/år
• Ledningsgruppens sammanträden (resor etc)	100.000 dkr/år
• Forskningsexpenser, administration	<u>140.000 dkr/år</u>
<i>Summa</i>	1.865.000 dkr/år

Totalt för treårsprojektet 5.595.000 dkr

NORDHYMN – uppgift och verksamhet

Nordiskt Institut för Hymnologi – NORDHYMN – bildades 21 mars 1988 såsom en nordisk hymnologisk arbetsgemenskap. Syftet är att initiera och främja samt informera om *tvärvetenskapligt bedriven forskning inriktad på psalm och andlig sång i de nordiska folkens liv historiskt och i nutiden*.

Institutet kan knyta an till tidigare hymnologisk forskning. Denna har dock i hög grad bedrivits dels med nationella horisonter, dels med avgränsade disciplinära aspekter inom litteratur- och musikvetenskaperna samt historisk teologi. För att förstå egenarten hos psalmen och den andliga visan och dess roll i de nordiska folkens liv vill institutet verka för ett interdisciplinärt samarbete, som också innefattar etnologiska, sociologiska och psykologiska perspektiv. Den nordiska ramen är motiverad – förutom på allmänna grunder – av att Norden historiskt men även i nutiden bildar en kyrkogeografisk enhet utan egentlig internationell motsvarighet. Inom området har de lutherskt präglade folkkyrkorna osedvanligt länge utövat ett dominerande religiöst och kulturellt inflytande på folklivet.¹

I det nordiska kultursammanhanget har den officiella psalmboken fungerat som den verkliga 'folkboken', inte minst i hem och skola. Här fanns en viktig förutsättning för det i mycket outredda växelspelet mellan psalmen, folkliga koralmelodier och folkliga visor. Genom århundradena har andra accenter, och även protesten, gestaltats i andlig visa. Olika slag av 'väckelsesång' har införlivats med de officiella psalmböckernas förråd i en process, där sången i vissa fall bevarats oförändrad, i andra fall förändrats innehållsligt, språkligt och musikaliskt. Över tid har psalmboken successivt ömsat karaktär från liturgisk bok, innehållsbestämd av liturgins behov, till mer av officiell sångantologi, som i nutiden har fått stor genre- och stilmässig bredd. Men numera tycks psalmboken ändå paradoxalt nog i första hand fungera som – liturgisk bok.² Samtidigt har den folkkyrkliga psalmskatten blivit ett inslag i sångböcker också för andra trosgemenskaper liksom för skola och folkhögskola. Psalmer – text och/eller melodi – har även utnyttjats inom skilda slag av folkrörelser, som även använt dem som modeller för annan sång. Psalmer kan också ingå i sångsamlingar utan särskild grupptillhörighet.³

Inga av de senast berörda fenomenen är unika för Norden, men de är markanta här. Det kulturellt relativt enhetliga och slutna nordiska området erbjuder säregna forskningsmässiga förutsättningar för att med skilda metoder studera olika aspekter på psalmens och den andliga visans funktioner i de nordiska folkens liv historiskt och i nutiden.

För att fullgöra sin uppgift vill NORDHYMN återkommande hålla forskarsymposier kring specifika problem och arrangera öppna hymnologiska kongresser som ett forum för dem som med skilda utgångspunkter intresserar sig för hymnologiskt arbete. Institutet

¹ I sammanhanget skulle kunna anföras det komparativa studium på anslag från NOS-S vilket avkastat två monografier: G Gustafsson, utg, *Religiös förändring i Norden 1930-1980*, Malmö m fl 1985; och G Gustafsson, utg, *Religion och kyrka i fem nordiska städer 1930-1985*, Malmö, Oslo 1987.

² Som typexempel kan den svenska psalmboksutvecklingen anföras. Redan titeln på det första [bevarade] psalmbokverket 1530 angav att sångerna skulle "sjungas i den kristeliga församlingen". På titelbladet till kyrkopsalmboken 1697 sattes däremot mottot "Omnibus", "för alla", utvidgat till "allom allt" i J O Wallins program för 1819 års psalmbok; bägge utgåvorna inkluderade också 'icke-liturgiska' avdelningar med psalmer för olika privata och samhällsliga förhållanden. 1986 års psalmbok är däremot enligt förordet anbefalld "till bruk i Svenska kyrkans församlingar", dock närmare bestämt: "i våra gudstjänster och i den enskilda andakten".

³ Det kan tillfogas att psalmmelodier, med eller utan underlagd text, synbarligen utgör ett pedagogiskt tacksamt stoff i blockflöjt-, gitarrskolor osv.

vill bidra till kontakter och tvärvetenskapligt samarbete mellan nordiska forskare och främja planering och genomförande av nordiska forskningsprojekt. För nordisk och internationell spridning av forskningsresultat planeras en skriftserie. Slutligen utges i samarbete med det danska Salmehistorisk Selskab tidskriften *Hymnologiske Meddelelser*, som utkommer fyra gånger per år.

NORDHYMNs första kongress planeras till 1992. Ekonomiskt stöd från Nordiska Kulturfonden har möjliggjort tre symposier med deltagare från de fem nordiska länderna.⁴

Projektet "Dejlig er jorden" har vuxit fram under en process av följande slag.

I mars 1988 hölls det symposium under vilket NORDHYMN bildades. På dagordningen stod rapportering av aktuell hymnologisk forskning och av nationella registreringar av psalm, andlig sång och folklig visskatt. Registreringsfrågan gav upphov till ett alltjämt pågående projekt för nordiskt och internationellt samordnade tekniska lösningar för databaser med text- och musikinformation. Forskningsredovisningarna ledde till diskussioner som fullföljdes vid det andra symposiet i maj 1989. Detta inriktades närmast på frågor om prioritering och uppläggning av tvärvetenskapliga internordiska forskningsuppgifter. Som ad hoc-summering skisserades ett stort arbetsprogram med arbetstiteln "Kirkesang og religiøs folkesang i Norden efter 1800".⁵ Styrelsen har därefter utformat ett förslag för den första arbetsetappen. Kritisk granskning och bearbetning av förslaget var huvuduppgiften för det tredje symposiet, som hölls i mars 1990. Med ledning av de diskussionerna har styrelsen därefter färdigställt projektansökan.

⁴ Fylliga redogörelser för de bägge första symposierna är införda i *Hymnologiske Meddelelser* 1988:3 respektive 1989:2; numren bifogas. För det tredje symposiet, mars 1990, kommer rapporten att publiceras senare i år; manuskriptet bifogas.

⁵ Skissen är publicerad i *Hymnologiske Meddelelser* 1989:2 s 126-128.

Projektet "Dejlig er jorden"

Tentativ beskrivelse af forskerstillinger

En stilling skal besættes med en *etnolog*, der skal beskæftige sig med en undersøgelse af individuel og kollektiv brug af salmebøger og salmer:

- 1) A Ejerforhold: hvem får bogen i eje, hvornår, hvordan og hvilken bog
- B Brugssituationer:
 - a Salmebogen som sangbog (hvor og hvornår)
 - b Salmebogen som andagtsbog
 - c Salmebogen som genstand for tro og overtro ('fetich')
- 2) A Hvilke salmer kan folk udenad
- B Hvilke salmer synger folk gerne
 - a På grund af indholdet
 - b På grund af melodien
 - c På grund af erindringer om brugssituationer, familietraditioner og lignende
- C Hvilke salmer kender folk overhovedet
- D Hvilke salmer forbindes med
 - a Hvilke situationer
 - b Hvilke stemninger
- E Hvor og hvordan citeres salmer (vers og linier)
- F Forekomsten af salmecitater med videre i forbindelse med det nære miljø (indskrifter og lignende)
- G Kommerciel brug af salmer
- H Folkelig, ikke direkte kirkelig brug af salmer
- I Salmekontrafakturer i folkelig brug

En stilling skal besættes med en *sociolog*, der skal beskæftige sig med en undersøgelse af salmens sociale funktion og sammenhæng:

- 1) Salmen som:
 - Social integrationsfaktor
 - Kollektiv identifikationsfaktor
 - Socialisationsfaktor
- 2) Salmen i:
 - Folkekirkelig sammenhæng
 - Frikirkelig sammenhæng
 - Den enkelte religiøse/kirkelige gruppes sammenhæng
 - Gudstjenestesammenhæng
 - (Kirkelig) koncertsammenhæng
 - Korsammenhæng
 - Skolesammenhæng

De trykte og elektroniske medier

Folkelig-kulturel sammenhæng

Politisk sammenhæng

- 3) Salmen som national identifikationsfaktor
- 4) Salmen som økumenisk faktor
- 5) Salmen i kontrafaktursammenhæng (sc salmekontrafakturer i folkelig sammenhæng)

En halv stilling, der besættes med en *litteraturforsker*, der skal beskæftige sig med en undersøgelse af salmerne som litteratur. Undersøgelsens genstand er de salmer, der:

- 1) Findes i de autoriserede salmebøger (og andre ikkeautoriserede salmebøger eller salmebogstillæg til gudstjenestebrug)
- 2) Rent faktisk er kendt og brugt
- 3) Er skrevet i perioden

Undersøgelsen skal omfatte:

- 1) En litteraturhistorisk undersøgelse af de salmebøger og enkeltsalmer, der har været brugt (eller ikke brugt, selvom de fandtes i salmebøgerne) og skrevet i perioden
- 2) En lingvistisk undersøgelse og karakteristik af de brugte og ikke brugte (se ovenfor) salmer i perioden
- 3) En sammenligning mellem:
 - A Den øvrige fællessang (teksterne) i perioden
 - a Hel- og halvprofessionelle (kirke-)kors repertoire
 - b Det folkelige salmerepertoire (politik, sport og lignende)
 - c Skolernes repertoire
 - B En sammenligning med periodens øvrige sanglyrik:
 - a Den seriøse
 - b Den triviale
 - C Salmekontrafakturernes litterære sammenhæng
 - D Den gensidige afsmitning mellem salmerne og den øvrige litteratur i perioden

En halv stilling, der besættes med en *musikforsker*, der skal beskæftige sig med en undersøgelse af salmernes (og de åndelige sanges) melodier. Undersøgelsens genstand er de melodier til salmer og åndelige sange, der:

- 1) Findes i kirkernes koralbøger eller er i gudstjenestelig brug
- 2) Faktisk er kendt og brugt
- 3) Er skrevet i perioden

Undersøgelsen skal omfatte:

- 1) En musikhistorisk undersøgelse af:
 - A Koralbøger (kirkelige melodisamlinger)
 - B Enkelte salmemelodier, der har været kendt og brugt, subsidiært ikke brugt i perioden i forhold til koralbøgernes bestand
- 2) En musikvidenskabelig analyse af det foreliggende materiale som:
 - A Fælles-, kor- og solosang
 - B Åndelig sang og liturgisk sang
- 3) En sammenligning med den øvrige
 - A Seriøse sangmusik i perioden

B Triviale sangmusik i perioden

- 4) Salmemelodiernes samfundsmæssige sammenhæng (funktion)
- 5) Salmemelodiernes gensidige forhold til samtidens musik (som citat og inspiration)

En stilling, der besættes med en praktisk teolog, der skal beskæftige sig med en undersøgelse af salmernes (de åndelige sanges) teologisk/kirkelige indhold og sammenhæng. Undersøgelsens genstand er de salmer og åndelige sange, der:

- 1) Findes i de autoriserede salmebøger og andre samlinger af salmer og åndelige salmer til gudstjenestelig brug
- 2) Faktisk er kendt og brugt (og dermed modsætningsvis de salmer, der ikke er kendt eller brugt)
- 3) Er skrevet i perioden

Undersøgelsen skal omfatte:

- 1) En egentlig teologisk undersøgelse og karakteristik af salmebøger og enkelt-salmer (dvs påvirkningspotentialitet)
- 2) En teologisk undersøgelse og karakteristik af de brugte og kendte salmer (dvs den faktiske påvirkning)
- 3) En teologisk undersøgelse og karakteristik af salmebrugernes forhold til salmerne (dvs påvirkningens resultat)

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K, Danmark

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K, giro 2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr. phil. Steffen Arndal,
Ruegyden 80, 5250 Odense SV, Tlf. 65 96 37 08

Sognepræst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen, sekretær,
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 31 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 42 36 72 21.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 42 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Organist, orgelbygger Henrik Fibiger Nørfelt,
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 31 63 23 80.

Universitetslektor, organist mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevaldevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende)

Henrik Fibiger Nørfelt (melodistoffet)

Vagner Lund (redaktionssekretær)

Redaktionskomite: (styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN)

Professor, teol.dr. Lars Eckerdal,
Lilla Gråbrödersgatan 2 B, 222 22 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 82 94.

Organist, cand.musicae Thröstur Eiriksson,
Kleppsvegur 4, 105 Reykjavik, Island. Tlf. 354 1 30747.

Docent, fil.dr. Karl-Johan Hansson,
Skolhusgatan 41 B 10, 65120 Vasa, Finland. Tlf. 9 61 126126.

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik,
Terrasseveien 34, 1322 Høvik, Norge. Tlf. 02 53 91 54

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde, Danmark. Tlf. 42 36 72 21.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Leif Ludwig Albertsen, provst teol.dr. Allan Arvastson, univ. lektor mag.art. Skirne Helg Bruland, pastor Helge Dahn, administrator dr.phil. Erik Dal, statsstipendiat Svein Ellingsen, biskop Johs. W. Jacobsen, biskop Johannes Johansen, professor dr.theol. Theodor Jørgensen, sognepræst Holger Lissner, sognepræst Kaj Mogensen, universitetslektor dr.phil Erik A. Nielsen, professor dr.theol. Bent Noack, konservatoriedocent Ingolf Olsen, domorganist Svend Prip, pastor Jørgen Schultz, provst, cand.theol. Erik Norman Svendsen, organist mag. art. Ulrich Teuber, kgl. konfessionarius, professor, dr.phil. Christian Thodberg.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, Statens humanistiske Forskningsråd samt N.F.S. Grundtvigs Fond.

Københavns Universitet
Reproafdelingen

02449

257

00

*

TORA GRUBB

OLDFUXVEJ 12

2400 KØBENHAVN NV